

B
810.090

MŪSU RAKSTNIEKI I.

Līgotņu Jēkaba

Krišjānis Barons savā dzīvē un darbā

Biografisks raksturojums

Birzgales tautskola
Rīgas apriņķi

194... g. „

Nr.
Pasts Birzgalē
Tālr. Birzgalē 11

O. Jēpes apgādībā
Rīgā — Cēsis
1923.

~~XXXXXXXXXX~~ ✓
Viļa Lāča Latv. PSR
VALSTS BĪBNOTĒKA

w 75- 3.925

Iespiests
Rud. Jēpes tipogrāfijā,
Cēsis.

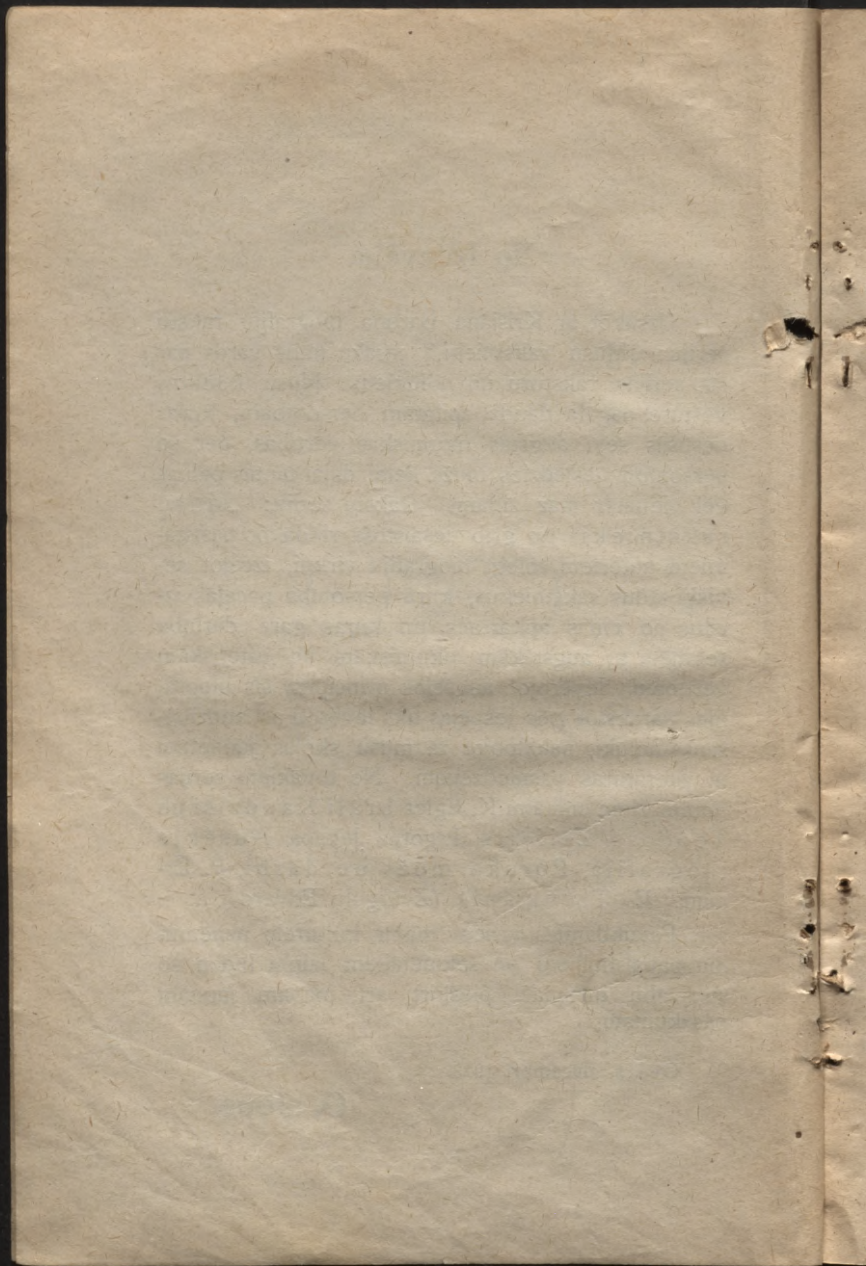
No izdevēja.

Uzsākot ar Krišjāņa Barona biogrāfiju rakstu seriju: „Mūsu rakstnieki,“ jāsaka kāds vārds par šīs sērijas raksturu un nolūkiem. Mūsu kultūras vēsture bagāta daudz spilgtām personībām, kuŗas nesušas sevī augstas tikumiskas vērtības, bet šo personību noslēdzies mūžs lielai daļai tautas palicis vēl vienmēr maz zināms. Rakstu sērija: „Mūsu rakstnieki“ nu grib nesaistošā rindā no pazīstamiem autoriem sniegt biogrāfiju virkni, izceļot sevišķi tādus rakstniekus, kuŗu personība paceļās izcilus no viņas apkārtnes un kuŗas gara darbība sekmēta ar augstākām tikumiskām un estētiskām vērtībām. Ievērojot augšējos principus, šīs biogrāfijas sarakstot pēc iespējas tiks ievēroti arī audzināšanas nolūki, pakalpojot tā mūsu skolas jaunatnei un literatūras pasniedzējiem. No tuvākiem sērijas nummuriem mināmi K. Egles brāļi Kaudziši un Teodors Zeiferts, Ligoņa Jēkaba Ausēkļa biogrāfija, Poruka mūžs un darbi, P. Ermaņa E. Treumanis (Zvārguļu Edvards) u. c.

Pateikdamies visiem manu kultūrelo uzņēmumu pabalstītājiem un sekmētājiem laipni lūdzu šo atsaucību turpmāk piešķirt arī manam jaunam pasākumam.

Cēsis, decembrī 1923.

O. Jēpe.

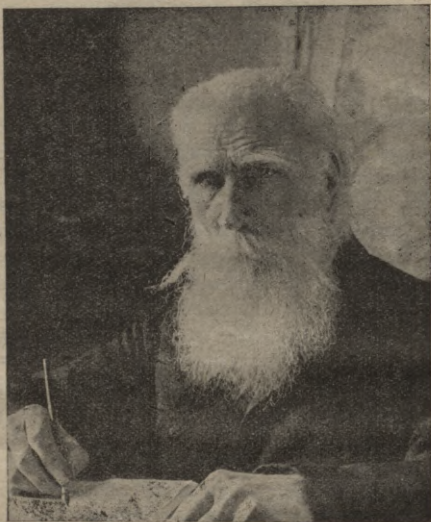
I. Laikmeta raksturojums.

(1835.—1928.)

Krišjāņa Barona mūžs apņem tepat veselu gadusimteni. Barons piedzima, kad latvieši vēl staigāja kļausu valgos, viņam uzaugot un čakli līdzdarbojoties Barons pieredzēja, ka latvieši no kalpotāju kārtas, neapzinīgas masas, kļuva par apzinīgu tautu; tad kādu pusgadu simteni Krišjānis Barons bij liecinieks, kā izauga latviešu materialā un garīgā kultūra, kā nodibinājās latviešu mazgruntniecība, ieriesās, pagastu pašvaldes, tiesas un skolas iekārta, nodibinājās skolotāju zemnieki, radās laikraksti un biedrības, tauta svinēja dziesmu svētkus, radās spēcīga pilsonība arī pilsētās, visur uzplauka turība un pārticība. Sava mūža beigās viņš pieredzēja pasaules kaļu un Latvijas valsts tapšanu. Tādu strauju attīstības posmu dažkārt tautas nepiedzīvo pa gadusimteņiem. Bet paša Krišjāņa mūža darbs un tā nozīme latviešu kulturai mums taps saprotami, sakarā ar viņa laika centieniem un kādu vietu Krišjānis Barons ieņem šinīs centienos.

Deviņpadsmitā gadusimteņa vidū franču revolūcijas notikumi vēl atbalsojās Eiropā. Gan Krievija un Austrija vēl visiem spēkiem balstīja abzolutismu Eiropā, bet jaunā laika demokrātiskās idejas bij sajūstējušas visu gaisu. To pierādīja politiskie notikumi Vācijā. Bet arī Krievijai Krimas kaļš deva tādu triecienu, ka ķeizaram Aleksandram II., kuļu sapēma Nikolaja I. politisko mantojumu, arī bij jāpiekāpjas jaunā laika kategorisko demokrātisku prasību priekšā — pienācās atsvabināt zemniekus, ievest atklātas tiesas, demokratizēt pilsētu pārvaldību, ievest vispārēju kaļu klausību.

Citādi tas bij ar Baltiju, kuŗu toreiz reprezentēja trīs Krievijas guberņas: Kurzeme, Vidzeme, Igaunija. Citāds iedzīvotāju sastāvs, citāda kultura te bij radījuši citādākus sabiedriskus apstākļus, nekā pašā Krievijā. Te bij darbojies tāds brīvības ugunīgais sludinātājs kā Garlībs

Karl Barons
20. III. 1922.

Merkels. Tiesa, viņš bij nogājis jau tikko no skatuves (1850.), un likās, pats personīgi apmierinājies par sava darba panākumiem un par savas ciņas uzvaru. Istenībā ciņa nebūt nebij galā. Merkeļa sludinātās taisnības un

cilvēcības idejas nekad nav tikušas no īstenības vairāk zākātas, kā tajā pašā deviņpadsmitā gadusimtenī. Kad Kabiles mācītājs sūdz (1827.) Kabiles pagasta tiesai par to, ka puisis nenāk uz lauka tam pats klāt, lai mācītājs uz savu roku un bez tiesas sprieduma var to ar pātagu nopērt, kad vēl 1860. gadā izdod obligatoriskus noteikumus, ka saimniekiem nav brīv vaļeniekem, kas pie viņa nestrādā, ne telpu izīrēt, ne zemi dot, kad vēl 1841. gadā ar asiņainu soda ekspedīciju darbību pēra un uz Sibīriju izsūtīja Vidzemes zemniekus, kuŗu vaiņa bij tā, ka bij gribējuši iziet uz Krieviju, tad tas viss tik liecina, ka no normaliem tiesiskiem, ekonomiskiem un administratīviem apstākļiem Baltijā nebij ne runas, atstājot pie malas latviešu un igauņu kulturas jautājumu.

Piecdesmitos un sešdesmitos gados vēl Baltijas muižniecība jutās ļoti stipra. Ar Merkeli viņa bij tikusi caurmērā viegli galā. Tas taču bij un palika — akadēmisks strīdus. Zināms, Merkeļa un viņa draugu centieni lielā mērā bij panākuši to, ka tika Baltijā (1817—1819) atcelta dzimtbūšana. Bet muižniecības diplomātija pie krievu valdības bij panākusi to, ka īstenībā lielā reforma tika padarīta par fikciju, zemnieki ekonomiskā ziņā padarīti no muižniecības vēl vairāk atkarīgi, nekā viņi bij priekš tam: visa tauta pārvērsta par bezzemniekiem!

Visaugstākais humanisms nevar glābt kādu tautu, kamēr tā pati neglābjas, vai nespēj glābties. Katra tauta ir tik brīva, cik ta no saviem fiziskiem un garīgiem spēkiem ir gatava upurēt savai brīvībai. Katras tautas spēks un nespēks slēpjas viņā pašā. Tāpēc visu apspiedēju nolūks vēsturē, kā to liecina visu tautu likteņi, ir panākt to, lai netiek modināta kādas tautas spēka griba, vēlēšanās — tapt stiprāka.

Baltijas muižniecībai, attiecoties uz latviešiem un igauņiem, tas likās divkārši viegli, jo visi Merkeļa ugunīgie, bazunīgie modinātāja raksti bij vācu valodā un administrācija darija visu, lai tie nenonāktu līdz latviešu tautai. Ir uzglabājušās kādas ziņas, ka Merkeļa „Latvieši,“ vismaz dažas nodaļas no tiem, bijušas jau 19. gadusimteņa sākumā

tulkotas latviešu valodā, un tās lasījuši dāži lavieši. Bet tas nebij tik bīstami. Cik tomēr prata rakstu lasīt? Tie paši, kas bij lasījuši, kas drikstēja citiem par to tājāk stāstīt? Tamdēļ saprotama muižniecības spēcīgā tendence, atturēt latviešus no skolas un no vācu valodaš prasanas.

Bet laiks gāja uz priekšu un Merkeļa kaisitas laika idejas nenomira. Merķels bij devis tautai gara zobenu, vajadzēja tik nākt cīnītājiem no pašas tautas, kas šo zobenu sapemtu savās rokās.

Un tā bij tā latviešu paaudze, ko mūsu kulturvēsturē apzīmē par „jaunlatviešiem“ un pie kuņiem pašas pirmajās rindās stāvēja Krišjānis Barons ar saviem laika biedriem.

Šā vai tā daži vērīgākie latvieši iemācījās vācu valodu. Viņi vai nu pārvācojās, vai, nebūdami cīņas cilvēki, apmierinājās ar savas personīgās dzīves ērtībām, pamezdam tautu savam liktenim. Bet tādi nebij visi. Jau tautas rīta krēslas dzejnieks Ruģens bij jautājis, „Kad atnāks latviešiem tie laiki, ko citas tautas tagad redz?“ Viņš bij nācis šim laikam par agru, un palika parādā atbildi savam jautājumam. Bet uz to atbildēja cits, kāds kurzemnieku jauneklis, liels savā garā, liels savā sparā, liels savā tautas mīlestībā, rakstīdams kā Liepajas ģimnazists savas mūža devizes vārdus: „Jūs, kam Dievs līdzējis pie gaismas tikt un gudrības saules spīdumu baudīt, sniedziet jel saviem brāļiem tumsībā roku un velciet tos gaismā.“ (1852). Tiem bij liela priekšrocība, kuņas nebij Merķelim: tie paši piederēja pie nomāktās, tumsībā pamestās tautas. Šis ģimnazists bij Krišjānis Valdemārs, vēlāk Krišjāņa Barona tuvs draugs un visu mūža centienu biedrs. Varēja sacīt, šis jauneklis bij vēl viens kaŗa laukā, un no viena nav jābīstas. Nē, Valdemārs zināja, kā sev cīņas biedrus audzināt. Valdemārs ir nevien gudrs organizētājs, viņš ir arī dziļš psihologs.

Iestājies Tērbatas augstskolā, Valdemārs apskata savus studiju biedrus. Izliekas, ka tur nav neviena latvieša. Ja arī kāds no latviešiem cēlies, tas to aizmirsis. Krišjānis Valdemārs piestiprina pie savām durvīm vizit-

karti: „Krišjānis Valdemārs — Latvietis.“ Vai viņš prātu zaudējis? Viņa studiju biedri, galvenā kārtā vācu muižnieku un lielpilsoņu dēļi domā, ka to Valdemāram darijis kāds no viņa lielākiem ienaidniekiem. Nē, Valdemārs klaji atzīstas — viņš pats! tā viņa svētā pārliecība! Tas taču nevar būt — viņš grib atklāti piederēt pie kārtas, kuŗas augstākā zocialā pakāpe ir sulaiņi, kučieri un pavāri muižā, kuŗu jaunavas ir tikai ķēkšas un istabas meitas muižā, kuŗus peŗ vagars, peŗ kungs, peŗ policija, peŗ pagasta tiesa! Krišjānis Valdemārs zolidarizējas ar ļaužu grupu, kuŗai nav ne rakstniecības, ne mākslas, ne biedrību, ne avižniecības, izņemot kādu mācītāju izdotu baznīcas garā vadītu lapiņu. Tiesām, cilvēks ar praktisku prātu tā nevarēja darīt.

Bet Krišjānis Valdemārs palika nelokams. Viņš bij lasījis apspiestās iru tautas dzejnieka Toma Moora dzējoli vācu tulkojumā par tēvzemi, kuŗu ķēdēs un vātis viņas dēļi nemazāk milē, kā kad tā būtu: „liela branga jūŗas pērle, pasauls' paradīzes dārzs,“ un šie vārdi, saskaņodamies ar viņa gara tieksmēm un spējām, neizdzēšami bij palikuši viņa dvēselē. Krišjānis Valdemārs paliek pie šava un ar savu dzīves piemēru rāda, ka arī latvietis — var studēt.

Drīz viņš satiekas vēl ar divi kurzemiekiem — tie ir Juris Allunans un Krišjānis Barons, arī tie studē Tērbatā — viens valsts saimniecību, otrs — matematiku. Valdemārs sarunājās ar tiem par latvietības jautājumu. Tavu brīnumu — tie nevien atrod Valdemāra soli par dabīgu, bet pat paši tam piekrit. Juris Allunans rāda saviem jaunajiem draugiem, ka viņš kā ģimnazists jau Jelgavā vingrinājies latviešu rakstniecībā, tulkodams tajā dažas dziesmiņas no vācu, krievu, latīņu, grieķu valodām. Jo dzīvu atbalsi un piekrišanu jaunās idejas atrod no trim jūsmīgā Krišjāņa Barona dvēselē. Ar gaišreģa roku Barons raksta Valdemāra albumā vārdus par mazo avotu, kas ceļas kalnā. Visi trīs viņi rada kodolu Tērbatas latviešu studentu vakariem. Viņi apspriež savā starpā latviešu dzīves un rakstniecības jautājumus, viņi raksta

un politisko nesen savu gaitu uzsākušā „Mājas Viesi,“ viņi sāk pavisam citādi saprast latviešu tautas tiesības un uzdevumus, nekā to saprot viņu laika biedri—vācieši. Viņi deg savas tautas labā nevien strādāt, bet arī dēļ tās ciest un uzpurēties.

Triumvirata garīgais un organizatoriskais vadonis ir Krišjānis Valdemārs. Kad viņš, beidzis studijas, aiziet uz Pēterpili, sāk darboties finansu resorā un pie Pēterpils vācu avizes, abi viņa centienu biedri, Allunans un Barons tam seko uz Pēterpili, pēdējais studijas nepabeidzis. Šos faktus daži biografi noklusē, vai pat raksta nepareizi. Bez šaubām uz studiju beigšanu varēja darīt iespaidu Barona trūcīgie materiāli apstākļi. Varam teikt, ja Valdemārs būtu palicis Tērbatā, Barons būtu vēl studijas turpinājis. Iemesls studiju pārtraukšanai bij tas, ka tiklab Juris Allunans, kā Krišjānis Barons bij pilnīgi sava laika ideju un centienu sagrābti. Un ārā, sākot ar sešdesmitiem gadiem, sākās liels garīgu ciņu un sabiedrisku darbu laikmets. Šīni ciņas brīdī ne Juris Allunans, ne Krišjānis Barons nevarēja palikt vairs univērsitātes auditorijās, domāt par savu personīgu dzīvi un labklājību, par savu karjeru. Kuŗš liels darbs tautu vēsturē ir padarīts bez sajūsmas? Bet šī sajūsma tik tad ir stipra un aizrauj citus, ja tā ir īsta un stipra pie ciņas vadoņiem. Un tāda tā bij ir Valdemāram, ir Allunanam, ir Baronam.

Jaunās idejas, ko mēs apzīmēsim par nacionalām idejām, bij jāienes tautā. Kā to izdarīt? Vajadzēja dzīva vārda. Bet kur to iespiest? „Latviešu avizes“ bij pretnieku orgāns. Ar „Mājas Viesi,“ kuŗš, no sākuma, likās spirtāks, bet drīz vien sabijās no „jaunlatviešiem,“ jau Juris Allunans asi bij pārrāvis sakarus. Vajadzēja sava laikraksta. Bet kur to izdot? Rīgā, kur bij vācu cenzura? Un kas tur būtu to izdevis?

Grūto jautājumu atrisināja ģenialais Krišjānis Valdemārs. Es saku ar nolūku „ģenialais,“ jo ne Valdemāra apbrīnojamās gara spējas, ne viņa lielās diplomāta dāvanas, ne viņa darba panākumi nav necik pietiekoši ne apgaismoti, ne novērtēti mūsu kultūrvēsturē. Paies vēl

varbūt gadudesmiti, kamēr mēs mācīsimies pazīt šo vīru visā viņa gara dziļumā. Pēterpili, augstākās administratīvās aprindās Krišjānis Valdemārs gatavoja zemi jautājumam, kā krievu valdība skatītos uz kādas latviešu biedrības dibināšanu? Biedribu toreiz (1861.) vēl atrada par agru, bet kāda latviešu laikraksta izdošanai augstākā administrācija piekrita. Tā Krišjānis Valdemārs iegūst „Pēterburgas Avižu” koncesiju. „Ka beidzot (pēc daudzu grūtību pārvārēšanas, Lt.) varēja iznākt „Pēterburgas Avīzes,” tas bij gluži Krišjāņa Valdemāra nopelns,” — kategoriski liecina Krišjānis Barons.

Šim laikrakstam ir piekritusi tik svarīga loma mūsu kulturas attīstības vēsturē, kā reti kādam laikrakstam lielos tautas notikumu brīžos. Sešdesmito gadu reformu saturs, šo reformu izvešana un sabiedrības sagatavošana šim reformām deva „Pēterburgas Avīzēm” viņu nozīmi, idejisko apgarotību un cildeno idealismu. Cik lielā mērā Krišjānis Barons ar saviem tuvākiem domu biedriem stāvējuši sava laika lielo centienu varā, liecina pats Krišjānis Valdemārs, rakstotams „Pēterburgas Avižu” piemiņas grāmatīņas (1887.) priekšvārdā: „It īpaši Pēterburgā, kā valsts galvas pilsētā, kur šo vareno notikumu (dzimtbūšanas atcelšanu) ar visiem viņa smalkumiem ikdienas apsprieda, īpaši tur vispārīga vērība piegriezās uz pār-labošanām, kas caur dzimtbūšanas atcelšanu bij ceramas. Nevaram brīnēties, ka toreiz arī par Baltijas lietām tik karsti un nopietni apsprieda un runāja, lai gan šie dzimtbūšana daudz agrāk bija atcelta, tikai uz pavisam citāda pamata.” Beidzamos vārdus Krišjānis Valdemārs zīmē uz to, ka zemnieki Baltijā tika atsvabināti bez zemes.

Asākais cīņas moments turpinājās gadus 3 (1862-65), un „Pēterburgas Avīzes,” sacēlušas šinī laikā kājās visu garīdzniecību, muižniecību un pilsonību, sita savus pretiniekus uz visām pusēm. Neraugoties uz Valdemāra sakariem ar krievu augstākām aprindām, beidzamos gadus vai iknedeļas Valdemārs tiek izsaukts žandarmerijā, kur pratināts un prašināts pēc izskaidrojumiem „Pēterburgas Avižu” lietā. Kaus top pilns, kad Krišjānis Valdemārs caur savu labsirdību un politisko

pretinieku kūdišanu tiek galīgi izputināts mantas ziņā iepirkto muižu izdodot mazākos gabalos latviešu zemniekiem. Juris Allunans ir jau miris (1864.), Krišjānis Valdemārs pāriet uz Maskavu, Krišjānis Barons (1867.) par mājskolotāju Voronežas guberņā. Liekas, „jaunlatvieši“ nu ir iznīcināti.

Liekas, bet dzīvības idejas nemirst. Neiziet vēl sešdesmitie gadi, kad „jaunlatvietības“ idejas sāk rādīt tautā savu dzīvību nesošo spēku. Gaiši un skaidri to redzam latvietības centrā Rīgā.

Pabalstīta no vācu muižniecības un administrācijas te bij nostiprinājusies vācu lielpilsonība un amatniecība. Viduslaiku latviešu pilsonība, zaudējusi kulturelos sakarus ar lauku zemniecību, nebij spējusi atturēties pretīm vācu pārtautošanas vilnim, un visā vairumā asimilējusies ar vispārējo vācietību. Tā tagad stāvēja savās sargu vietās par savas šķiras un cilts priekšrocībām un tiesībām. Bet Krišjānis Valdemārs prata atrast sev ciņas biedrus nevien starp latviešiem, bet arī starp krievu ievērojamiem sabiedriskiem darbiniekiem: starp tiem bij tādi ievērojami slavofiļu vadoņi, kā Katkovs un Aksakovs. Valdemāra diplomātija te bij tikpat gudra, cik pareiza. Viņš saprata, ka ieintresēt krievu sabiedrību par kādiem platoniskiem centieniem Baltijas mazo tautību, latviešu un igauņu, lietā būs veltīgi. Politika pazīst tikai reālas intereses. Tamdēļ Krišjānis Valdemārs izgāja savās prasībās par krievu politiku Baltijā no krievu redzes viedokļa. (Izteica to tuvāki Valdemārs konfidenciali sarakstītā brošūrā par krievu skolu politiku Baltijā). Viņš paredz Vācijas iedzīvotāju skaita piepēmīgu pieaugšanu un to, ka agrāk, vai vēlāk Vācijai būs sadursme ar Krieviju un ka tādā gadījumā Vācija izstieps savu roku pēc Baltijas guberņām, kā tuvākām tai ģeogrāfiskā un kulturālā ziņā. Baltijas iedzimto tautību pārvācošana, ko vācu administrācija sistemātiski izved Baltijā, jau sagatavo ceļu tādā kārtā nākotnes notikumiem. Ko te darīt? Laviešus un igauņus pārkrievot? Tas nebūtu pareizais ceļš pēc Krišjāņa Valdemāra domām. Latviešiem un igauņiem jāļauj attīstīt viņu pašu nacionālā kultura (Valdemārs saka: valoda un

rakstniecība), bet reizē ar to tie jāiepazīstina ar krievu kulturu, tad tie valstij būs stiprs atbalsts Baltijas guberņās cīņā pret vācietību. Šij politikai spēcīgais slavofiļu virziens varēja tikai piekrist, un tamdēļ mēs redzam, ka Valdemāra rīcībā stāv nevien ievērojami slavofiļu laikraksti, kā „Rusj” un „Moskovskija Vedomosti,” bet arī vesela rinda slovofiļu darbinieku spēcīgi pabalsta šo politiku. Baltijas vācu muižniecība varēja gan netiešā ceļā nomākt „Pēterburgas Avizes,” bet cīņa pret stipru krievu sabiedrības daļu nebij tik viegla, kā pret atsevišķiem jaunlatviešu vadopiem. Maskavas un Pēterpils krievu un pa daļai arī vācu laikraksti nemitīgi rakstīja par nebūšanām Baltijas pārvaldībā un krievu valdība, lai gan gausi, tomēr galu galā bij spiesta rēķināties ar šo savas sabiedrības balsi. Lūk tāpēc mēs septiņdesmitos un astoņdesmitos gados, vēl līdz pat senatora Manaseina revīzijas laikiem, pat vēl deviņdesmito gadu sākumā, redzam latviešu politisko domu tik strauji plūstam krievisma ūdeņos. Kas pozitīvs latviešu kultureli-nacionālā politikā bij sasniegts, tas viss bij nācis no krieviem, vai ar krievu pabalstu. Sešdesmito gadu cīņās, dažreiz pēc nosaukuma itkā sīkās reformas, tikpat kā neatlaidīgi lielgabalū šāvienī, grauj un drupina stipro vācietības cietokšni Baltijā nevien uz laukiem, bet arī pilsētās. Tā 1861. gadā tiek atcelta tā sauktā „maksāšanas tiesība” t. i. arī ārpus Rīgas tirgotāji iegūst tiesību, pārdot savas preces tieši ārzemju firmām un kantoriem, bet ne tikai vairs Rīgas birģeļiem, kāds noteikums pastāvēja līdz tam laikam. Saprotama lieta, ka šī reforma arī savukārt varēja tikai veicināt Rīgas ekonomisku uzplaukšanu, sakarā ar citiem labvēlīgiem faktoriem, kā to pierāda arī Rīgas tirdzniecības un iedzīvotāju statistika. 1863. gadā ievada jauno pasu likumu, kas atviegloja tagad daudz lauciniekiem latviešiem ieplūšanu Rīgā. 1864. gadā ievēd brīvu līnu tirdzniecību, 1866. gadā atceļ Baltijas pilsētās aroda un amata spaidus. Visām šīm un citām reformām bij nevien ļoti liela nozīme uz zemes saimniecisko, bet arī uz latviešu nacionālo kustību, kā to vispirmā kārtā redzam Rīgā.

Latviešu saplūdums te bij tik liels un pēc sava sastāva tik dažāds, ka no sakušanas ar vāciešiem nebij neko domāt. Bet vācu rokās joprojam atradās visa ekonomiskā vara: tiem bij bankas, kredīts, lieli tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumi, tie bij namu īpašnieki. Latviešus ik uz soļa niecina, pat viņu nepieciešamākai kulturelai darbībai, kā laikrakstu izdošanai, biedrību dibināšanai, par skolām nemaz nerunājot, ik uz soļa liek kavēkļus priekšā. Tas skubināt skubina latviešus uz pretsparu, uz apvienošanās, un „jaunlatviešu” idejas tiem nāk nevien kā jauns garīgs evaņģēlijs, bet arī kā neatlaidīga ekonomiska nepieciešamība, ko prasīja pašuzturēšanās instinkts. Tapēc „Pēterburgas Avīžu” ārkārtējā popularitāte tautā, tamdēļ tik vispārīga sajūsmināšanās par „tautiskiem centieniem,” kādu līdz šim nav piedzīvojis pie mums neviens sabiedriskās kustības virziens, pat socialdemokratisms nē 1905. gada revolūcijā.

Septiņdesmitos un astoņdesmitos gados notiek nemitīga latviešu sabiedriskās dzīves pārveidošanās. Valdemāra lielās idejas itkā svētku drēbes uzvelk tautiskie vadoņi tikai lielās svētku dienās, kā vispārīgus dziedāšanas svētkos (1873, 1881, 1888.), dažās lielākās sapulcēs, biedrību gadasvētkus. Sākās ikdienas sīkais darbs. Tagad vārds ikdienas cilvēkiem. To paraugs ir Bernhards Dirikis. Viņš māca pilsoņus, kā iesākt un iegūt ar mazumu. Jāmācās amati, jātaupa grasis pie graša, jāmaksā bērū lādēs, jākrāj jaunās dienās krājkasēs, un par visām lietām nemitīgi jāstrādā. Lielās nacionalās idejas par visas tautas garīgo un materialo labklājību, par visas tautas kulturelām un politiskām tiesībām tagad tika samainītas pieticības, darba un taupības sīknaudā un rūpīgi izdalītas sīkpilsoņiem. Tā tika veikti daudz cildeni darbi un nodibināti krietni pasākumi. Amatnieki un bodnieki no nekā uzcēla skaistu Rīgas Latviešu Biedrības namu, nodibināja (1868.) pirmo pastāvīgo latviešu teatri, sāka apgādāt tautu ar lietderīgām grāmatām, sarīkoja tādas jaukus tautas piemīņas svētkus, kā dziesmu dienas. Tas bij maz, raugoties no tautas viedokļa, tas bij daudz — raugoties no

to siko spēku viedokļa, kas šo darbu darija. Latvietība auga no paša celma un vācietībai te bij grūti ko pretim darīt.

Latvietības spēku uz laukiem atrisināja un organizēja aristokrātiski-iznesīgais, nevaldamais, lepnais, ķildīgais, apdāvinātais Māteru Juris. Viņš izskaidro latviešu zemniekiem kā mājas izpērkamas, kā kontrakti slēdzami, kā vēlami pagastu amata vīri, kā dibinājamas lauku apdrošināšanas biedrības, kā nokārtojamas ligumu atiecības ar laukstrādniekiem, kā paceļama zemkopības ienesība, kā dibināmas zemkopības skolas. Te ir milzumu darba un tiešām vajaga lielas drosmes, to visu uzņemties uz vieniem pleciem. Cik cieši Juris Maters materialus panākumus saista ar zemkopju tauta garīgu pašapziņu, liecina viņa programmas raksts: „Ko Baltijas zemkopis grib panākt?” — („B. Z.” nr. 1, no 30. aprīļa 1875.): „Jo itkā cilvēka vārds vien to vēl negodā un tikai viņa īpašība to var slavenu padarīt, tā arī neviena kārta sava vārda dēļ vien nespēj citiem godāšanu un cienīšanu uzspiest, ja viņas locēkli caur saviem darbiem, caur savu izturēšanos to nenopelna.” Tūkstošiem latviešu mazgrutnieku septiņdesmitos un astoņdesmitos gados top par savu māju īpašniekiem, izplēš līdumus, ietaisa tīrumus, sabūvē ēkas, saaudzina lopus, izskolo bērnus nevien par skrīveriem, skolotājiem, bet daudzi var dot saviem dēliem iespēju, izglītoties augstskolās. Izauga pirmā latviešu inteliģence, gan vairāk vai mazāk vēl zem vācietības iespaida, un pieslējās pilsonībai pilsētās, kur šī inteliģence atrod darba lauku.

Neviena tauta nevar dzīvot bez lieliem, ideāliem mērķiem, citādi viņai jaizsikst. To piedzīvoja latvieši deviņdesmitos gados. Krievu politika ieturēja krasu abzolutisma virzienu, kuŗa devīze bij patvaldība un pareiztība. Ar Aleksandru III sākās sirdīga cīņautu pārkrievošana. Tā plosījās arī Baltijā. Un latviešu politiskie vadopi, likās, itkā vadīja latviešu tautu pārkrievošanas nezvērām rīklē. Pirmais, kas darija latviešus uzmanīgus uz jaunām draudošām briesmām, bij Aleksandrs Vēbers ar savu „Balsi” (1879.). Otrs bij Dr. A. Bielensteins. Bet tie

abi bij vācieši. Tas vien jau zināmā mērā apgrūtināja viņu cīņas pozīciju. Tautas nacionāli-kultūrelā bāze bij stipri sašaurinājusēs: tā aptvēra pilsētu pilsonību un lauku mazgruntniecību. Šī pilsonība kalpoja šaurām šķiras interesēm un sekla materialismam. Ar kādu rūktumu vēl Vilis Olavs 1898. gadā kādā runā saka: „Kur vien latvieši satiekas, tur dzird runājam par naudu, par peļņu un atkal naudu. Nebūt neesmu tādas dzišanās pretinieks: ir jau labi, ka latvieši arī materialā ziņā tiek uz priekšu, jo bez turības ir ideāli nav sasniedzami. Bet ja latvieši tik tādēļ vien dzītos pēc peļņas un naudas, lai varētu ērti dzīvot, grezni ģērbties, gardi ēst un dārgus vīnus dzert, tad tomēr tiem labāk novēlētu palikt tādiem, kādi bij latvieši gadus 25 atpakaļ: naudas un mantas ziņā 4 un 5 reiz nabagāki, bet ideālu ziņā bagātāki, nekā tagadējie.“

no šīs runas

Bet jauni spēki vēl snauda tautas dziļumos. Bij uz-
 augusi latviešu mazgruntniecība un pilsonība, bet tās ne-
 gribēja redzēt jaunu faktoru latviešu sabiedriskā dzīvē:
 strādniecību. Mākslīgi pabalstīta visur Krievijā sāk uz-
 plaukt rūpniecība, bet sevišķi tā uzplaukst Baltijas ostas
 pilsētās, kā Rīgā, Rēvelē, Liepajā, Ventspilī. Rūpniecība
 šinīs pilsētās pievelk strādniekus gan no tālākiem apga-
 baliem, bet sevišķi no laukiem Kurzemē, Vidzemē, Igau-
 nijā. Rīgā un Liepajā jaunās kustības priekšgalā stājas
 daži zocialistiski domājoši študenti, ārsti, juristi, skolotāji,
 arī vidusskolu audzēkņi. Liekas, cīņa tiek izcīnīta zoci-
 alā, ne nacionālā laukā. Bet cenzuras apstākļi bij tādi,
 ka ievērojamu daļu no šīs cīņas pārnesa literatūras un
 publicistikas laukā. Cīnījās pret nacionalismu. Uzbruka
 tautas gara mantu krāšanai, etnografisku materiālu svarīgu-
 ma pārspilēšanai, tautiskuma daudzinašanai. Tautiskums
 ļoti daudziem bij palicis par modes lietu, bez reāla satura,
 bez kādiem ideāliem centieniem. Kad dzejnieks Skalbe
 1904. gadā savā pasakā: „Kā es braucu Ziemeļmeitas
 lūkoties,“ runāja par mieru un pieticības malu, kur de-
 besis tik zemu, ka pie tām žāvē jērādiņas un paēduši
 aizsprauž karotes, tad šo alegoriju attiecināja uz Latviju.

Jā, latviešu pilsonībai savā vairumā nebij nekādu augstāku ideālu.

1905. gada revolūcija iztīrīja daudz maz gaisu. Tiesa, latviešu progresīvā inteliģence vissmagāk samaksāja par savu aizraušanos un ticību revolūcijai, bet šī inteliģence arī visvairāk mācījās. Bez gaŗām krustu rindām un soda ekspedīciju nodedzinātām mājām bij arī savi panākumi: preses apstākļi kļuva panesamāki, lai arī vēl desmitiem redaktoru tika upurēti cietumam un ciešanām par šo brīvību. Bet veco cenzuru gluži vairs atjaunot nevarēja. Likās arī biedrību lietā daudz maz rīcības svabādības. Nodibinājās pirmās latviešu skolas ar latviešu valodu kā mācības valodu. Sāka atplaukt rakstniecība. Daļa zemniecības ieguva zināmus ekonomiskus atvieglojumus, varējās turība, pieņēmas materialā labklājība. Bet garīgā ziņā tā bij pirktā par dārgu cenu. Ko krievu birokrātijai bij piekāpusies ekonomiskā laukā, to viņa divkārsi gribēja atdabūt politiskā un nacionalā laukā. Pārkrievošana un katras nacionalās dzīves nomākšana sasniedza tādu pakāpi, ka tai pretīm nobāla pat Aleksandra III niknākie pārkrievošanas laiki. Skolās, pagasta tiesu un valžu darbības valoda bij krievu. Priekšlasījumu sarīkošana un bibliotēkas stāvēja zem ārkārtējiem spaidiem. Laikraksti, kā piem. „Vārds,” tika drukāti jau ar jauktu latviešu un krievu tekstu, lai labāk sekmētu tautas pārkrievošanu. Latviešu vēl nenobriedusē pilsonība un inteliģence izrādīja maz pretošanās spējas nacijai draudošām dzīvības briesmām. Krievijas valsts politiskā konjunktura izvirzīja atkal dzīves virpusē ekstrēmās strāvas: zocialismu no vienas puses, „īstus krievu ļaudis” no otras puses. Ražena, pozitīva kulturela darbība palika tikpat kā neiespējama.

Šinī laikā (1908. — 1915) parādās latviešu nacionalā gara un kulturas lielākais pieminēklis: „Latvju dainas.” Latviešu patriots un labvēlis Henri Vissendorfs ar saviem sakariem pratis ieinteresēt ar dainām krievu zinātnieku aprindas, tā kā „Latvju dainu” tālāku izdošanu, sākot ar otro sējumu, uzņemas ķeizariskā zinātņu akadēmija Pēter-

pili. Rīgas Latviešu Biedrībā, kuŗa ir latviešu nacionalās idejas pirmā nesēja gadu desmitus cauri (1868—1915) rodas tā kā atslābums, kā pagurums nacionalos centienos, sevišķi pēc viņas ievērojamākā darbinieka Viļa Olava atstāšanās no Zinību komisijas priekšnieka amata. Progresīvā latviešu intelīģence un pilsonība grupējās ap otru lielāku organizāciju: „Latviešu Izglītības Biedrību,“ kuŗai nenoliedzami nopelni nacionalās skolas darbā, tāpat nodibinājas otrs patstāvīgs latviešu teatrs: „Jaunais Teatrs,“ kas veicina dramatiskās mākslas attīstību un sevišķi ar Raiņa darbiem gūst plašu popularitāti. Par latviešu politiski-sabiedriskiem centieniem no plašāka katedra runā latviešu priekšstāvji Krievijas valsts Domē, no kuŗiem vēsturiskus nopelnus gūst J. Goldmans un J. Zālīts — Trešā Valsts Domē — ar vēsturisko latviešu bataljonu nodibināšanu un organizēšanu, un sr saviem pūlīņiem patstāvīgās Latvijas valsts radīšanā un organizēšanā. Tikai kad zeme no kuŗa galīgi izpostīta, kad pēc pasaules kuŗa beigšanās vēl Bermondta avantūra prasa latviešu tautas nacionalo spēku visaugstāko koncentrāciju, lai to likvidētu, latviešu tautas kultūrē dzīve iziet uz līdzienāka ceļa un var no jauna stāties pie nacionalo vērtību jaunradīšanas un vairošanas. Tad, vēsturiskā perspektīvā, top redzams arī visa tā darba lielums, ko pastrādājis Krišjānis Barons. Nacionalās kultūras avots, par kuŗu Krišjānis Barons reiz bij dziedājis, ka tas, klintis šķēldams kalnos ceļas, tagad līdzienumā nokļuvis, rasina un dara auglīgas visas vietas, tā kā tiešām var piepildīties dzejnieka vārdi, ka visās malu malās „zeļ, zaļo, kuplo, zied.“

Visa mūsu nacionalā kultura, vienalga, cik tā liela ir, un kāda tā ir, ir izaugusi vienlaicīgi ar Krišjāni Baronu. Bet viņš nav šinī procesā bijis tikai akadēmisks līdzdalībnieks, kas to visu noskatījies no tālienes, bet kā aktīvs līdzradītājs, gan kā dzejnieks, gan kā avīznieks, gan kā patriots — zinātnieks, kādu otru mūsu vēsture nevar vēl uzrādīt. Tam par ķilu bijis viss Krišjāņa Barona mūžs.

II. Krišjāņa Barona mūzs.

Krišjānis Barons dzimis, kad vēl kļuva laiki valdīja tautā; viņa bērnlība un jaunēkļa gadi pilni grūtību un cīņu, un ja mēs Barona personības tikumisko pusi gribam raksturot sakarā ar toreizējo laikmetu, tad mums jāsaka: ziemcietis. Tāpat kā Valdemārs, kā Leitans, kā Lieventals, kā Dūnsbergis, arī Krišjānis Barons gājis cauri dzīves grūtībai skolai. Savas ievērojamās gribas un gara spējas Krišjānis Barons lielā mērā mantojis no vecākiem.

No tēva Krišjānis mantojis stipro, neatlaidīgo gribu, pašdisciplīnu un pašaušanos uz paša spēkiem. Krišjāņa tēvs Juris Barons dzīvojis kā bandinieks Struteles Maikuzos, kur viņa māsa bijusi saimniece. Bet saimniekiem stāvoklis dēļ dažādām kļūstām un gaitām toreiz nebija nekāds apskaužamais un tos, kas nevarēja izdarīt muižā kungam pa prātam, vai kārtīgi izpildīt gaitas, bieži izlika no mājām un viņu vietā ielika turīgākus kalpus un bandīniekus. Arī Juris Barons jau bij iedzīvojies kā bandinieks, bet sevišķi ar sava rakstura stingrību un kārtīgu darba izpildīšanu iecienīts nevien zemnieku starpā, bet arī muižā. Tā Jānis Lapiņš savā rakstā „Krišjāņa Barona jaunības gadi“ („Ritums,“ nr. 3, 1923; vienīgais tāds raksts par Kr. Barona zēna gadiem un viņa senčiem, un no kuŗa raksta arī šinī biogrāfijā ņemtas visas faktiskās ziņas par Kr. Barona jaunību) aizrāda, ka pie toreizējās pāršanas sistēmas Juris Barons piederējis pie tiem retiem pagasta vīriem, kas nekad neticis pērts, lai gan Struteles muižas barons Franks bijis sevišķi nikns kungs. Savas stingrības un godīguma dēļ nu Juris Barons izredzēts par muižas vagaru, lai gan pats ne labprāt šo amatu vēlēties

pieņemt. Arī kā vagars Juris Barons palicis joprojam godīgs un sveša manta tam nekad nav lipusi pie pirkstiem. Sestdienas vakaros un svētdienas rītos ģimenē turēti pārtari. Pie reizes viņš bijis arī asprātīgs un milējis jokus un nekad neesot ne dzēris, ne smēķējis. Izpildot kādu muižas Ipašnieka uzdevumu Jurim Baronam agrā pavasarī, palu laikā, jātiek viņpus Ventas upes. Juris Barons ceļas ar zirgu upei pāri plostā. Notiek nelaimes gadījums: sastrēgušais ledus pārrauj plostā tauvu un braucējs līdz ar pajūgu iegāzās ledus ūdenī. Gan Juri Baronu izglābj no sliksanas, bet no pārsaldēšanās viņš pārbraucis mājās saslimst ar karsoni un pēc pāris nedēļām nomirst. Krišjānis Barons ir vēl mazs zēns toreiz — gadus 7 vecs. Visa gādība par ģimeni tagad nu piekrit mātei.

Arī tā, pēc biografa Lapiņa ziņām, ir ievērojama sieviete, kā to redzam pie lielas daļas mūsu rakstnieku māšu. Viņu sauc pēc tēva vārda — Angelika Biškis, tā ir no saimnieku ģimenes un apprecas vēl jauna ar savu vīru. Tajos laikos bij vēl ļoti reti, kas prata lasīt; arī Krišjāņa Barona tēvs to vēl nepratis. Bet jau sievas gadus Krišjāņa Barona māte iemācās grāmatu lasīt. Viņa ir darbīga un dievbijīga sieva. Labprāt tā apmeklē baznīcu, dzied garīgas un laicīgas dziesmas. Bet tad tā saslimst ar kājām un nevar vairs apmeklēt dievvārdus baznīcā. Viņa lūdzas vīram, lai tai nopērk lūgšanu grāmatu. Tad māte saklausīna muižā kādu madamiņu, kuŗa tai ierāda burtus pazīt, bet pēc tam māte pate iemācās grāmatu lasīt. Tagad nu ir viena lasītāja ģimenē — tēvs iegādā biblii, Vecā Stendera „Mazo biblii,“ dziesmu un lūgšanu grāmatas, Stefenhagena „Laika grāmatu,“ tā ir Krišjāņa Barona pirmā mājas biblioteka tēva ģimenē. Māte dzemdē tēvam 8 bērņus: 2 dēlus un 6 meitenes; Krišjānis ir pastariņš ģimenē. Viņš piedzimst Strutelē, 31. (pēc vecā st, 19) oktobrī 1835., kad tēvs tur darbojas jau kā muižas vagars. Barona skolotāja ir viņa 6¹/₂ gadus vecā māsa, kuŗa iemāca Krišjāni grāmatu lasīt, kad tas tikko pieci gadi vecs. Tā ir zīme par mazā zēna gara mošumu un attapību. Drīz vien tas lasa dziesmu grāmatā

un bībelē. Ari Krišjāņa Barona māte piedzīvojusi lielu vecumu un mirusi 97 gadus veca. Pēc Lapiņa kga aizrādījuma Krišjānis no mātes mantojis savu lielo atmiņu, dziņu uz izglītību, un dziesmām, labsirdību un stingrus miesas spēkus.

Pēc tēva nāves — tā tad ap 1843. gadu — māte pārnāk par muižas moderi Ciroles muižā (netāļu no tagadējās Bēnes stacijas), kamēr Krišjāņa māsa paliek par istabas meitu pie Ciroles barona Osten-Sakena. Tālākās rūpes mātei ir par zēna skolā laišanu: viņš ir apķērīgs, mīl grāmatas lasīt, un vēl tēvs, mirdams, vēlējies, lai tas apmeklētu skolu. Tādu sameklē pie ķestēra Bēra Dobelē. Visa skola šē pastāv no vienas istabas. Dienā mājās, naktī sanes guļas maisus no bēniņiem un turpat guļ. Nav lāga ūdens kur mazgāties, nav atejas, nav kur sevišķi uzglabāt pārtiku. Visa skolas mācība pastāv no uzdošanas un atprasīšanas. Pēc kāda pušgada tādā skolā zēns ļaunajos higieniskos apstākļos panīka, aplīpa kašķi, tika apsēsts utīm. Pēc tādiem piedzīvojumiem nebij vērts Dobelē skolu turpināt. Tad to nodod kāda galdnieka ģimenē, kuŗa runā vāciski, lai Krišjānis te iemācītos vācu valodu. Te viņš tā iemācījies „Vater unzer,“ ka to visu mūžu vairs neaizmirsis.

Kāds atgadījums nāk palīgā mazajam Krišjānim un palīdz viņam tikt tālāk skolā, kur likās, ar Dobeli apstāties visa skolas gaita. Ciroles barons Osten-Sakens manto lielo Dundagas muižu, kur ieliek par vāgaru kādu aucienu Kronbergi, kas aprecē Krišjāņa māsu Kristīni. Desmit gadus veco brālēnu Kristīne papem līdz uz Dundagu, kur laiž to Dundagas pagasta jeb „Kubeles“ skolā. Te darbojas kā skolotāji Dūnsbergu Ernsts un Friedrichs Mālbergis, abi vēlāk pazīstami rakstnieki. Skola tajā laikā bij iecienīta, Barons te mācās latviešu valodu, vācu valodu, vingrinājās klavieres spēlēt. Mazais Krišjānis visos priekšmetos parāda labākās sekmes.

Bet pagasta skolas mācības kurss drīzi iziets, jāraugās pēc citas skolas attapīgam zēnam. Tagad Kronbergi nodod Krišjāni kādā Ansiša elementarskolā Ventspilī.

Zēna stingrais, enerģiskais raksturs šē jau diezgan redzami parādās uz āru. Kā centīgu zēnu skolotājs Krišjāni ieceļ par klases uzraugu. Krišjānis neraksta palaidņus un nepaklausīgos uz tāpeles, ne arī sūdz skolotājam — viņš pats parāda savu spēku pie tiem un tiek galā. Ne velti viņa tēvs bijis vagars!

Tālāk Barons iestājas Ventspils apriņķa skolā, kur svainis to nodod panzijā pie skolotāja Kūlberģa.

Kad svainim sāk aptrūkt līdzekļu Barona tālākai skološanai, Baronam būtu jābrauc uz laukiem, lai mācītos par galdnieku. Tad par centīgo zēnu iežēlojas skolotājs Kūlberģis, un viņa kundze par dažiem pakalpojumiem mājas saimniecībā (palīdzēja bērņus auklēt) dod Krišjānim mitekli un uzturu. Ar Kūlberģa palīdzību Barons beidz Ventspils apriņķa skolu, taču tikt ģimnazijā, kur varētu izglītību turpināt, nebij nekādu izredžu.

Bet Baronam beidzot apriņķa skolu, to revidēja ģenerālgubernators kņazs Suvorovs, tas pats, kas palīdzēja Krišjānim Valdemāram viņa tālākā izglītībā. Zēna apdāvinātība to izceļ pār citiem skolēņiem, apriņķa skolas skolotāji griež augstā revidenta vērību uz apdāvināto, bet trūcīgo skolēnu Krišjāni Baronu. Ģenerālgubernators Suvorovs grib sekmēt arī tālāk Barona izglītību. Vispirms Suvorovs aizraksta Dundagas baronam Osten-Sakenam, vai tas neuzņemtos tālāk Barona skolot ģimnazijā? Kad Osten-Sakens no tam atteicās, ģenerālgubernators raksta tālāk Iles baronam Herneram, jo Barons kā pagasta lóceklis piederīgs pie Iles pagasta. Arī te kāds gadījums nāk palīgā, par Baronu aizlūdz Henera ligava un tagad Barons redz tālāk savu sapni piepildamies — viņš tiek Jelgavas klasiskās ģimnazijas tercijā. Barons iestājas ģimnazijā 1852. gadā un beidza to 1855. gada otrā zemestrī. Galveno vērību, kā vispār tā laika ģimnazijās, piegrieza vecajām valodām sevišķi, latīņu un grieķu valodām. Ar pirmo Baronam gāja labi, bet tā kā viņš grieķu valodu iepriekš nebij necik mācījies, tad šini priekšmetā gāja pavāji.

Ģimnazija galvenā kārtā bij domāta augstmaņu bērņnu skološanai. No latviešiem tajā laikā tur mācījās tikai

rets, starp šiem kā ievērojamākais jāmin tautiskā atmodas laikmeta dzejnieks un mūsu valodas tīrītājs Juris Allu-nans, kurš gadu iepriekš beidza to pašu ģimnaziju.

Krišjānim Baronam nebij viegla dzīve arī Jelgavas ģimnazijā. Hērnera palīdzība sniedzās tikai vienu gadu. Turpmāk Krišjānim Baronam vajadzēja pašam sev sagādāt skološanās līdzekļus un tos viņš ieguva galvenā kārtā pasniedzot augstmaņu bērniem stundas, starp citu jau kā ģimnazists viņš pa vasaru darbojās kāda bagāta poļu muižnieka ģimenē Lietuvā.

Kādas attiecības Krišjānim Baronam kā ģimnazistam bij pret savu tautu, pret latviešiem. Vispirms viņam bij tik daudz lepnuma un pašapziņas, ka viņš nekur neslēpa savu latvieša tautību. Šis pirmajās nacionalās sajūtas garā lepnajā zēnā bij modinājuši jau viņa pagastskolotāji Dundagas skolā — Dūnsberģis un Mālberģis. Otrkārt — trūcīgu apstākļu dēļ izlietojot bibliotēkas grāmatas kā mācības līdzekļus, Barons šo to lasīja arī vācu grāmatās, īpaši to, kas zīmējās uz latviešu seno vēsturi. Ļoti varēja būt, ka arī Valdemāra „300 stāsti,” ko Valdemārs izdeva 1852. gadā, nāca Krišjānim Baronam kā ģimnazistam rokās.

Neraugoties uz grūto uzturas cīņu, Krišjānis Barons beidz Jelgavas ģimnaziju spīdoši — ar labāko iegūstamo apliecību cum laude — starp desmit abiturientiem. Savus abiturijas darbus viņš rakstījis trijās valodās: latīņu, grieķu un krievu valodās. Iegūtais ģimnazijas diploms deva Krišjānim Baronam arī dažas ievērojamas priekšrocības sadzīves ziņā: viņš tika izslēgts no zemnieku nodokļu maksātāju šķiras, viņam nevajadzēja pases — tās vietu izpildīja diploms, viņš ieguva jau zināmas kategorijas tiesības iestāties valsts dienestā, kamēr citādi zemniekiem iestāšanās valsts dienestā toreiz bij tikpat kā neiespējama.

Pirmais grūtais attīstības posms no vienkārša Ciroles moderes dēlēna līdz Jelgavas klasiskās ģimnazijas abiturēntam — Krišjānim Baronam nu bij aiz muguras. Cik tas bij raibu piedzīvojumu, ciešanu un uzvāru pilns! Jā, ne tikvien ciešanu, bet arī uzvāru. Tūkstošiem un tūk-

stošiem bij palikuši tur tāļu aiz viņa apakšā — tur Dundagas pagasta skolā, Dobeles primitīvā elementarskolā, Ventspils apriņķa skolā, viņš, pateicoties savām gara dāvanām un izsturbai, dažiem laimīgiem atgadījumiem un krietniem līdzilvēkiem, un pēdīgi pateicoties savam darbam, bij jau ticis kalnup, no kurienes ceļš pašķīrās jau līdzēnāki, ar mazāk purviem un mūklājiem, uz augstāku personīgu patstāvību un gara pilnību. Bet vai Krišjānis Barons aizmirs tos tur lejā, no kuņiem viņš bij nācis?

Ka viņš tos neaizmirs, to pierādīja tūlīt nākamais solis — kad Krišjānis Barons 1856. gada rudenī iestājās Tērbatas univerzitatē. Viņš studē te to priekšmetu, kuņā viņa gaišā galva jau skolas gados bij teicamas sekmes uzrādījusi: matemātiku. Kādu brīvu naudas līdzekļu arī tagad Krišjānim Baronam nav. Bet par tiem viņš daudz nedomā. Kā ģimnazists viņš jau dzīvē mācīties pats saviem spēkiem cauri sisties. Viņš ir vēl tik jauns un viņā tikdaudz spara un tikdaudz cerības savai nākotnei.

Bet tagad Krišjāņa Barona garīgā attīstībā sākas jauns posms, kuņš ir izšķirošais viņa idejiskai personībai uz visu mūžu.

Starp kurzemnieku studentiem te ir divi jau priekšā, tie ir: Krišjānis Valdemārs (iestājies 1854.) un Juris Allunans (Tērbatā ieradies 1855.). Krišjānis Valdemārs ir sacēlis veselu revolūciju vācu studentu starpā: droši un vīrišķīgi viņš atzīstas par latvieti, kas tā laika apstākļos tika uzskatīts par ēvergēlību, jo „latvietis“ varēja gan būt zemnieks, bauris, bet ne izglītots cilvēks. Barons apmeklē Valdemāru un kā visi Valdemāra tuvinieki, jūtas valdzināts no Valdemāra lielās personības. Valdemārs organizē latviešu studentu vakarus, kuņos sanāk ap 10—12 latviešu studentu, pārunā latviešu sadzīves un rakstniecības jautājumus, paši vingrinājās rakstniecībā. Pats Krišjānis Barons savās atmiņās (Skat. „Juņa Allunana Raksti,“ I. daļa, J. Klastiņa apcerējumu par Juri Allunanu) liecina par šiem vakariem: „Kopīgi tika apspriesti visi dienas jautājumi, gan labi, gan ļauni, tad kāds no viņiem, kuņam tas iznāca parocīgāki, ņēmās par šiem jautājumiem rakstīt.“ Dzeja šinis vakar-

nieku sapulcēs, pēc paša Barona aprādījuma, gan maz, vai nemaz neesot lasīta un apspriesta. Bet kāda gara šie jautājumi bijuši, kas šinis studentu vakaros apspriests, varam zināmā mērā vērot no tiem rakstiem, ko Juris Allunans šini laikā (sākot no 1856. gada otrās puses) publicē toreiz jaundibinātā „Mājas Viesī“: tur ir skaidri praktiskas dabas jautājumi, kas intresē zemkopjus, kā par to, kā lopi glābjami no ugunsgrēka, kā zemes vēži iznīdami, kā dārzā jauni kociņi no zaķiem sargājami, bet netrūkst arī tādu: Par vāciešiem vecos laikos, par kalpiem, par latviešu valodu, par jauniem latviešu valodā taisamiem vārdiem, isa pamācīšana, kā tautu vārdi pa latviski jā-raksta, dievi un gari, kādus vecie latvieši citkārt cienījuši, un tamlīdzīgi. Un par to, kāds gars šinis vakaros valdījis, redzam no daudzām rindām šinis jau minētos rakstos. Piem. runājot par latviešu valodu, izteiktas domas: „Tiešām, tā valoda, kuŗā mēs bērni būdami papriekš runājām un papriekš uz Dievu cilājām, ikkatram arvien būs svēta... Tāda svēta lietā valoda būdama arī arvien no tautas, kas to runā, godā un cienā turēta.“ Un tālāk: „Tāpēc mūsu padoms ir šāds; turiet savu tēvu valodu godā un cienā, un jums labi klāsies virs zemes. Jo kas sevi pašu negodā, to arī cits negodā.“ Kas iemācījušies svešas valodas, lai nemet projām savu mātes valodu, lai tas, kas pie gaismas nācis, neskatās ar greizām acīm ūz tiem, kas palikuši atpakaļ, bet lai lūko arī tos pie gaismas vest, tad izzudīs pasaciņa: „ka visiem, kas latvieši ir, arī vajaga būt zemniekiem.“

Dedzīgais nacionalisms, kas valdīja Valdemāra vakaros, nevarēja palikt bez iespaida arī uz Krišjāņa Barona pasaules uzskata izveidošanas. Arī viņš laiž klajā savus pirmos rakstus „Mājas Viesī.“ Vasaras brīv laikā, tāpat kā Valdemārs, arī Krišjānis Barons apceļo dzimteni, lai uz vietas iepazītos ar savu tautu un tās dzīvi. Tā Barons sakrāj materialus pirmai latviešu sarakstītai tēvzemes ģeografijai, kuŗa lznāk 1859. gadā zem virsraksta „Mūsu tēvzemes aprakstīšana un daži pielikumi isumā saņemtī, Jelvavā pie G. A. Reyhera.“ Te Kr. Barons sniedz pārskatu

par Kurzemi, Vidzemi, Igauņu zemi, uzdod skaitļus par to lielumu, iedzīvotājiem, kalniem, upēm, klimatu, ražojumiem. Beigās plašāks raksts par „Kurzemes un Vidzemes tautas un kaimiņu tautas, viņu būšana un valodas.“ Tuvāki Barons pakavējas pie latviešiem un leišiem un izsaka spriedumus, kuŗi spilgti apgaismo jaunā autora gara plašo skatu un priekšmeta dziļāku pazīšanu. Latvieši nav pieskaitāmi ne pie somu tautām, kā libieši un kūri (tagad gan arī pēdējos pieskaita pie baltu tautām, kā latviešus Lt.), ne latīņu tautām, ne grieķiem, vai slāviem, bet latviešu, leišu un senprūšu valodas ir ipaša valodu cilts (t. i. baltu Lt.), kas priekš gadutūkstošiem cēlušies no Indijas saskrita valodas. „To nu var it skaidri redzēt,“ — saka Barons, — „cik lieli muļķi tie ir, kas nievā latviešu valodu, jeb kas kaunas būt latvieši... Tā ir ļoti slavējama lieta, kad mācās citas valodas, tik drīz, kā to iespēj... Taču ir īsts gods tam, kas par augstu jo augstu kungu palicis un arī citas valodas runādams, neliedzas nemaz skaidri izteikt, ka ir un paliek latvietis, kas no visas sirds milē latviešu tautu un valodu, rūpēdamies par viņas labklāšanos, kur un kā to iespēj.“ Šis rindas raksturo nevien Barona uzskatus, bet arī tikumiskās dziņas.

Kā students Krišjānis Barons vingrinājies arī dzejā. Ar aizgrābtību viņš tuvojas studentu vakaru garīgam vādonim un dvēselei Krišjānim Valdemāram un ieraksta tā albumā vienu no saviem popularākiem dzejoļiem „Kalna strauts“ (1858), kuŗš vēlāk nāk nodrukāts „Pēterburgas Avīzēs“ ar virsrakstu: „Upe — un cilvēka dzīve“ (1862.). Cenzuras apstākļu dēļ dzejols toreiz strīpots. 1921. gadā Barons to atjaunojis savā atmiņā un šinī pārstrādātā veidā tas nodrukāts „Latvī,“ nr. 449. 1923. Raksturīgā dzejoļa saturs šāds:

Kalna strauts.

Mazs avots kalnā izverd,
Un saulei pretīm smaid'
Un jautri straujus vilņus
Uz krēslu leju raid.

Tam prātā auglīgas druvas,
 Kas slāpēs tviktin tvikst,
 Kas sapņo no Edenes dārza,
 Kur dzīvības koks pat nikst.

Bet klintis tam pretī kraujās
 Un cieti ceļu slēdz;
 Jo tumšāki kalnu ēnas
 Tur apakšā ceļu sedz.

Te krūtīs tam vareni ceļas,
 Tas droši un lepni plūst
 Un gāžas pāri par klintīm,
 Kaut dziļumā iekšā grūst.

Ir plašas klinšu drupas
 Tam līdzā zemē irst,
 Un apakšā gruvežos, putās,
 Kā rādas, viss beidzas, mirst.

Vai gaitu savu tas beidzis?
 Vai izšķīdis, izgaisis viss?
 Vai jaunajam censonim tiešām
 Bij nolemts mūžs tik Iss?

Jeb spēkā savā salausts,
 Tās kūtri apklusis
 Un apakšā mālaino leju
 Par purvu pārvērtis?

Nē, lāse pie lāsītes lasās
 Un jauns tam rodas spars;
 Uz ciņu tālāk tas dodas,
 Tam iedzimis varoņa gars.

Bet straujumu savu tas valda
 Un lieki nemutuļo,
 Krāj klusi dziļumā spēkus,
 Kas uzvaru izkaņo.

Un ceļā tas sastop biedrus,
 Kas līdzīgi cinijsies,

Un plašā draudzīgā strāvā
Tie saplūst, tos vieno pats Dievs.

Tā vienotiem spēkiem stipri
Tie svētīgu gaitu iet,
Un dārzi, druvas, pļavas
Zeļ, zaļo, kuplo, zied.

Likst dārzos ābeļu zari
Aiz augļu pilnības,
Un ogu ķekaru sagša
Slēpj ogu mētaras.

Un zeltītu vārpu jūŗa
Tur druvās vilpojas,
Un pļavās smaržīgas kaudzes
Jo augstu paceļas.

1858. gadā Krišjānis Valdemārs beidz studijas un aiziet uz Pēterpili. Beidzis studijas 1859. gadā Tērbatā, Juris Allunans gadu nodzīvo Kurzemē, bet 1861. gadā brauc uz Pēterpili, lai tur kā kroņa stipendiets iestātos mežu akademiā un studētu mežkopības zinības. Arī Krišjānim Baronam nākas atstāt Tērbatu, jo tam pietrūkst galīgi līdzekļu studiju nobeigšanai. 1860. gada vasarā Barons atgriežas atkal Kurzemē, Dundagā, kur pelnās kā mājskolotājs, mācīdams radu bērņus. Bet 1862. gadā arī Krišjāņš Barons dodas uz Pēterpili. Ziņas par Valdemāra darbību arī Baronam nevarēja palikt apslēptas. Varbūt Barons cerēja ar draugu palīdzību atrast sev kādu nodarbošanos un tādā kārtā, ka varētu savus spēkus vispilnīgāk ziedot savas tautas labā. Tāds gadījums drīz vien rodas.

1862. gada vasarā Valdemārs sāka izdot Pēterpili progresīvi-nacionālu nedēļas laikrakstu: „Pēterburgas Avīzes.“ Par redaktoru tika stādīts priekšā Juris Allunans, bet tas drīz saslima, un sākot ar 1862. gada rudenī līdz 1865. gada vidum, kāmēr „Pēterburgas Avīzes“ pastāvēja, šī laikraksta faktiskais vadītājs un rakstu sijātājs bij

Krišjānis Barons. Ar visu savu jaunības sparū, latvieša neatlaidību un izturību Krišjānis Barons devās darbā.

Divējadas fapenes.

Reif kapehtai es garram gahju,
Kur aigahjuscheem muhscha mahju
Leels gresnumš dahrgi puschkoja,
Kur gohda stabbi brangi, stalti,
Ar selta raksteem spohšchi kalti,
Bij zelti katrā kaimallā.

Bet waltru afminaini schohgi
Un warrenajee kinschu flohgi
Un kehdes, muhra pagrabbī
Man rahdija, ka teefcham nahwe
Sche smaggu-rohku wirfū krahwe
Un walda zeeti, muhschigi.

Jo tahlak sehla masa druwa,
Kas ruhpiigi ween kohpta kluwa
No spehtapilleem strahdneefceem.
Un kuplais ohfols mannim teiza:
Ir scheitan fawu muhschu beidsa
Daudš flaweni no wezstehweem.

Bet afminaini swarri gruhti
Teem nenofloha brihwu kruhti,
Tohs neflehds muhscham zeetumā;
Sche juhtam tohs ar meef' un garru,
Tee uswarrejschi nahwes warru,
Nahk faweem dehleem paligā. Baron.

Kr. Barona dzejols „Pēt. Avīžu“ iespaidumā.

„Pēterburgas Avīzēm“ piekritis latviešu kulturas vēsturē liels uzdevums: ielaust ceļu un popularizēt tautā tās demokrātiskās un nacionālās idejas, ko no lielās franču revolūcijas bij ieguvusi un noskaidrojuši Vakareiropa. Šis darbs bij itin grūts, ievērojot Baltijas Ipatnējos apstākļus un to, ka latviešu tauta atradās vēl politiskā un ekonomiskā ziņā atkarībā no vācu muižniecības, kuŗa netieši turēja

zemes pārvaldību savās rokās. Bija jāmodina un jāiedrošina, bija jāatklāj cita pasaule un jāceļ tautas pašapziņa, bij jāizglīto tautas gars un jāvairo viņas praktiskās zināšanas, bija nežēlīgi jānoārda vecais, bet reizē jādod arī paliekamas garīgas pozitīvas vērtības vecā vietā. Tā bij daudzpusība, skaldīšanās, bet lielā dzīves prasība tā gāja pāri katram šauram darbu sadalījumam un ieslēgtībai specialā nozarē. Un Krišjāņa Barona persona strauji izaug viņa vēsturiskā darba lielumā.

Viņš ir ievadnieks „Pēterburgas Avīzēs“, un kroniķis, viņš ir dzejnieks un stāstu rakstnieks, viņš ir zatiņiķis un korektors, jā, ja vajadzīgs, viņš ir arī avīzes izsūtītājs. Visos laukos viņam ir kas jauns tautai sakāms, kas tāds, kas stāv skarbā pretrunā ar visu to, kas tautai līdzšim sludināts un viņas pārliecībā dēstīts. Vienalga, vai Barons populārā formā ienes tautā revolucionāro Darviņa attīstības teoriju, vai atklāj ķīmijas lielos noslēpumus, izskaidrojot kas ir uguns un kas caur degšanu notiekas, vai apkaņo māpticību, vai tautai dod padomus, kādā laikā būvkoki cērtami, — viss tas apgarots ar svētu tautas mīlestību, ar karstu ugunīgu iekšēju dziņu, kalpot savai tautai, atrāisīt to no smagiem vēsturiskās verdzības valgiem, darīt to stipru un drošu caur viņas pašas modinātiem garīgiem spēkiem, caur viņas pašas nacionālo pašapziņu. „Uz priekšu brāļi, naigi, mums pieder nākamajie laiki“, — jūsmīgi Krišjānis Barons kā dzejnieks uzsauc savai tautai, nākotne atrodas mūsu pašu rokās un viņa būs tāda, kādu mēs spēsim paši to radīt. Bet Krišjānis Barons negrib būt tikai jaunu ideju sludinātājs savai tautai, kuņģis tāļu stāv no viņas ikdieniskās dzīves. Nē, viņš grib tautai līdzās stāvēt, taisni ieiet viņas ikdienas dzīvē. Un te Baronam palīdz viņa humors, viņa lauku dzīves novērojumi, visu ļaužu tipu saskatīšana. Kā humorists Barons raksta „Zobgali“ un „Brenci un Žvinguli,“ kā tautas dzīves pazinējs viņš pastāsta tai vairāk stāstus no lauku dzīves, kā „Vectēvu precība,“ (1863.) — „Izmaniņš vīrs“ (1864.), bet sevišķi: „Samaitāta tirgus braukšana.“ Koncentrēts saturs, pārgalvīgas zituācijas, uzska-

tamība tēlojumā te jaucas ar izšķērdīgu humoru un vaļsirdīgiem smiekliem. Kr. Barona zatirā nežēlīgi šausts „bizmanis,“ vecu laiku un vecu būšanu nelabojams piekritējs.

Kr. Barons 1866. gadā.

Vētras, kas nāk par Valdemāru un „Pēterburgas Avīzēm“ pārtrauc šo dzīves priecīgo, ciņas neatlaidīgo darbības laikmetu Krišjāņa Barona mūžā. Materiāli nobankrotējies Valdemārs 1866. gada beigās pāriet uz Maskavu. 1867. gadā uz Maskavu pāriet arī Krišjānis Barons. Pēc straujā ciņas laikmeta te ārēji iestājas kā rāmākš laikmets abu šo tautas vīru darbībā. Tas bij tik ārēji. Abi viņi iesākto darbu turpināja joprojām, tikai

katrs savā laukā un ar to ipatnējo talantu, kas katram bij dots.

Vispirms vajadzēja elpu atgūt. Likās, ka Baltijas muižniecība bij ar „jaunlatviešiem” galā tikusi. (Tādu nosaukumu Valdemārs un viņa domu biedri bija dabuši no savu pretinieku puses). Viņu preses orgāns bij apstājies, viņu garīgais centrs izputināts, viņu galvenais vadonis Valdemārs novests bankrotā.

„Pēterburgas Avīžu” izdošanas laikā, — pastāsta A. Bandrevičs savās atmiņās par Baronu Maskavā, („Latv. Vēstn.” lit. p. № 7, 1923.) — „uz gādīgās Baltijas muižniecības aprindu iespaida, kuņām bij stipri sakari ar iekšlietu ministrijas vadītājiem, Krišjānis Barons un Kr. Valdemārs nāca zem stingras policijas uzraudzības, kuņa tik neatlaidīgi sekoja abiem šiem darbiniekiem, ka viņi atzina par labāku Pēterpili atstāt un doties uz viesmīlīgo Maskavu. Pirmajā laikā arī šē Krišjāni Baronu policija uzraudzīja.” Pēterpili Kr. Barons nodibina ģimeni, apprecēdams Dārtu Rudzīt, kuņa tam ir uzticīga sieva un gādīga saimniece labās un jaunās dienās. Darba apstākļu dēļ Baronam Maskavas laikā pienācās bieži dzīvot no ģimenes šķirti.

Tādos apstākļos arī Maskavā Baronam pašam sākumā nebij ērta dzīve. Viņš darbojās kā skolotājs, kā privātu stundu pasniedzējs. Viņam izdodas dabūt mājskolotāja vietu pie Voronežas guberņas Ostrogožkas apriņķa muižniecības priekšnieka Stankēviča. Šinī muižnieku ģimenē Barons darbojas gadus divdesmit piecus, sagatavodams tā bērņus uz iestāšanos vidusskolas augstākās klasēs, vai palīdzēdams tiem studijās.

Policijas uzraudzība, kas Maksavā Kr. Baronam sekoja no Pēterpils, nevar šinī darba laukā tam kaitēt. Barona patroni — tā ir inteliģenta ģimene un viņas izturēšanās pret Baronu ir visnotaļ korekta un draudzīga. Pie tam Barona dzīve iekārtojās tā, ka viņš nav šķirts no Maskavas latviešu inteliģentu pulciņa. Stankeviču ģimene ziemas pavada Maskavā, kur tiem bērņi vai nu iet skolā, vai studē, bet vasaras — savā muižā Voronežas guberņā.

Tāpat kā savā laikā Tērbatā un Pēterpilī, arī Maskavā Krišjānis Valdemārs ir tas pievilksanas spēks, ap kuŗu grupējas jaunlatviešu radošie spēki. Tur redzam Fr. Brivzemnieku, Krišjāni Kalniņu, Andreju Šlēziņu, J. Krodznieku, O. Vinklēru, A. Bandrēviču, A. Butuli un citus. Uzturoties Maskavā, arī Krišjānis Barons ņem pulciņā dzīvu dalību. „Pulciņa katra locekļa pienākums bija + atceras savās atmiņās A. Bandrēvičs, — „savukārt izstrādāt uz vakaru kādu referātu, kuŗu referents nolasiņa un pēc tam attīstījās debātes par referāta valodu un saturu.“ (Latv. Vēstn. lit. piel. 7, 1923.). Sevišķi pulciņa dalībniekus interesēja latviešu vēstures un agrārjautājumi. Šo referātu kāda daļa savā laikā nodrukāta „Austrumā“ (pēc 1885.).

Vispār Kr. Barons te vedis klusu un atturīgu dzīvi. Tomēr arī še Valdemārs, tāpat kā Pēterpilī, prata izredzēt Krišjānim Baronam darbu, kas kļuva par viņa mūža uzdevumu. Šis darbs bij latviešu tautas dziesmu kārtošana.

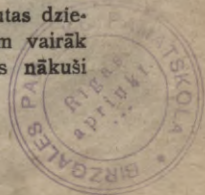
A. Bandrēvičs par to atmiņas: „Krišjānis Barons šajos (t. i. Valdemāra) vakaros bija kluss, bet kad izsaciņa savu kritiku, tai bij liela nozīme. Kādā viesību vakarā, Kr. Valdemāra dzīvoklī, Sitova namā, lika pamatu latvju tautas dziesmu krāšanai un kārtošanai. Kr. Valdemārs atzina, ka visai liela nozīme tautas dziesmām un lika priekšā rūpēties par tautas dziesmu vākšanu, aizrādīdams, ka līdzšinējie izdevumi nepietiekoši. Valdemārs tūlīt deva pirmo naudas ziedu un griezās pie Kr. Barona ar vārdiem: — „Tev, draugs, jāstājas pie šī darba!“ — Neatceros, ko Kr. Barons uz to atbildēja. Bet pie darba tas stājās... Vairākus gadus Kr. Barons bija par virsskolotāju „Marijas sieviešu institūtā“ un visu savu svabado laiku ziedoja Latvju dainu kārtošanas darbam; no dzimtenes tās plūda uz Maskavu lielā daudzumā.“

Krišjānis Barons „Latvju Dainu“ pirmā sējuma ievadā arī paskaidro tuvāk tos motīvus, kas ierosinājuši toreizējus „jaunlatviešu“ vadoņus ķerties pie tautas dziesmu krāšanas, lai vēlāk izdotu tās tautai. „Latviešu jaunākās paaudzes jo dienas jo vairāk atsvešinājās no savas daiļās tautas dzejas un tika bojotas pa lielākai daļai (t. i. septiņ-

desmitos gados Lt.) ar ļoti sekliem svešiem tulkojumiem, vai arī pēc svešiem paraugiem darinātiem tikpat sekliem sacerējumiem avīzēs un „rīmju“ grāmatīņās.“ Tālāk Kr. Barons turpina: „1878. gadā Maskavas latviešu pulciņā atkal (pirmoreiz tas bij Pēterpilī, „Pēterburgas Avižu“ laikā, bet tad apstākļi kavēja nodoma izvešanu, Lt.) Valdemārs uzvedināja spert jaunu soli priekš tautas dzejas cildīšanas. Pats dziedodams 60 rubļu, viņš vēlējās, lai no visām jau augšminētām grāmatām (t. i. Būtnera, Bielensteina, Brīzemnieka, Sproģa krājumiem Lt.), kā arī dažreiz no jauna savākiem manuskriptiem izlasītu jo daļas un dzejiskas dziesmas un tās sevišķi priekš plašākas latviešu publikas laistu klajā. Viņam tūlīt pievienojās Brīzemnieks ar 40 rubļu un pēcāk vēl no jauna piedāvīnājs 100 rubļu klāt. Sapulcējušies piekrita priekšlikumam un darba izdarīšanu uzticēja šinī laukā jau pazīstamam Brīzemniekam un man. Vispirms darbs arī šādā virzienā iesākās. Bet pēc neilga laika izrādījās, ka nodomātam darbam spraužamas jo ērtas robežas.“

Lieta bij tā, ka uz maskavnieku aicinājumu, krāt un piesūtīt tautas dziesmas, sabiedrība atsaucās tik dzīvi un darbīgi, ka to nemaz paši lietas ierosinātāji nevarēja sagaidīt. Dedzība, ar kādu paši lietas pirmie darītāji ķērās darbā, pārgāja arī uz citiem. Par šo dedzību, saprātu un nopietnību liecina arī Fr. Brīzemnieka raksts „Pagalmā“ (203. l. p. 1881.): „Latviešu tautas gara mantas.“ Viņš konstatē Eiropā to plašo gara dzīves virzienu, ko sauc par nacionalismu, kas atjauno tautas un ved tās pretīm kultūras labklājībai. „Tikai kad tauta sāk pate sevi pazīties, pate sevi cienīt; kad tā sāk radīt tautiski dzīvus dēlus un meitas, tad no šādas cienības un dzinības atlec ar laiku vairāk kas par labu arī zinātnībai. Pate sevi apskatīdamās, tauta sāk domāt, kas tā senāk bijusi, kas tā tagad iraid; tā prasa pēc savas vēstures, pēc savas dabas, pēc saviem spēkiem, lai varētu noprast, ko tā var panākt, kurp tai jādodas. Tā ceļas tautai strādnieki, gādnieki, tā ceļas tautai rakstniecība, kas kalpo arī vispārīgai zinātnībai... Visur tautiski centieni jo stīpri

vīrzina uz priekšu, visur tie modina, darbina, stingrina, stipro, glīto.“ Tā tautas gara mantu krāšanu Fr. Brīvzemnieks liek tautiskās kustības uzdevumos, tautiskuma jēdzienu cieši saistīdams ar zinātnes un kulturas darbu. Tautas gara mantas tā palīdz tautai noskaidrot un atzīt viņas garu. Bet tautas gara atzišana ved pie mātes valodas cieņas. „Nelepojaties nekad ar to,“ — uzsauc Brīvzemnieks, — „ka jūsu bērns smalks vācu jaunsungsks, vai smalka vācu freilenīte, bet gādājat, ka tie izaug par strādniekiem latviešu bērniem, kam gudra galva un tikla sirds, kas savus vecākus, savu tautu neaizmirst un to parāda krietnos darbos.“ Lai tādi bērni izaugtu par to jāgādā skolai un īpaši tautas skolai, kuŗām, kā Fr. Brīvzemnieks saka, „jānostājas uz cietāku un īstenāku latvietības pamatu,“ bet tas var notikt, ja bērns māca viņu mātes valodā. „Šī dabas dāvēnā, kas nav maksājusi ne skolasnaudu, nedz īpašu laiku un pūliņus, proti tautas valoda, visvieglāki un vissekmīgāki izlietojama prāta gaismai un sirds daiļumam par labu. Skolā mācot, vajaga tikai ievērot un bērniem izskaidrot, kas labs un daiļš tautas valodā, tautas prātā un sirdī no senseniem laikiem uzglabājies; vajaga skolā izlietot tos dīļus, ko jau, tā sakot, pati dabas māte iedēstījusi latviešu bērniem garā, par ātrie m un īsteniem izglītības ieročiem un materiāliem,“ („Pagalms“ 219. l. p. 1881.). Ar tik plašiem nacionāliem, zinātnes, pedagogikas, estetikas un etikas mērķiem ir saistīta tautas gara mantu, galvenā kārtā tautas dziesmu krāšana. Pašā tautā sāk rasties svētbijība un cieņa pret agrāk nievātām tautas dziesmām. Tā Apsišu Jēkābs tajā pašā „Pagalmā“ (128. l. p.) aizgrābts runā „par tautas dziesmu putniņu“, kuŗš tagad (astondesmito gadu sākumā) „atkal dzied mums istabā. Ārā ir tumsa un sniega puteņi, bet viņa skaņas aizkustina mums sirdis un mēs mācamies pazīt zemi, kur mums dzimtene, Dievs pats runā uz mums ar mātes mutes skaņām, iepīdams tās putniņa dziesmās, — tautas dziesmās.“ Brīvzemnieks pastāsta, ka jau toreiz tam vairāk kā 80 tautieši un tautietes Latvijas malu malās nākuši

talkā tautas dziesmu uzrakstīšanā un krāšanā. Pats Kr. Barons liecina, ka no visām malu malām nākuši bagāti vecu ziņu un atmiņu sutījumi, „starp kuņiem tautas dziesmas iepēma jo ievērojamu vietu.“

Tamdēļ Maskavas darbu dalībnieki vienojušies, pagaidām atlikt tautas dziesmu izdošanu, bet nodoties vienīgi krāšanai. Šis visrosīgais tautas dziesmu uzrakstīšanas un krāšanas darbs tā tad turpinājas gadu divpadsmit (1880.—1893.). Par šī darba rezultātiem mums noteiktas ziņas sniedz pats Kr. Barons. „Kad tautas dziesmu piesūtīšana uz Maskavu daudz maz rima un mēs pēc iespējas varējām iet pie materiālu kārtošanas, tad mums uzticētā krājumā dziesmu skaits, visus variantus un atkārtojumus līdzskaitot, sniedzās līdz 54,000. Visus tuvākus un tālākus atkārtojumus atskaitot un no katras dziesmas tikai vienu tekstu ņemot, atlikās vēl pārāk par 16,000 patstāvīgu dziesmu.“

Bet ķerdamies pie šī darba, viņa darītāji to bij darijusi tikai nešaubamā ticībā uz tautas spēku pieaugšanu un viņas nākotni. Tagad nu noteikti izvirzījās jautājums, kur ņemt naudas līdzekļus jaunā tautas dziesmu krājuma kārtošanai un izdošanai? Rīgas Latv. Biedrības Zinību komisija, kuŗa vienīgā pēc sava stāvokļa būtu bijusi aicināta tāda darba izdošanai, nebij tik bagāta. Kādu latviešu komunālistāžu, vai privatpersonu kapitalu šim nolūkam nebij ne Valdemāram, ne Baronam, ne Brīvzemniekam. 1891. gada beigās nomira lielā darba ierosinātājs Kr. Valdemārs. Mums nav zināms, kādi motīvi būs skubinājuši Pēterpils lieltirgotāju dedzīgo latviešu patriotu Henri Vissendorfu nākt klajā ar saviem piedāvājumiem, vai viņam jau iepriekš nav bijusi šinī lietā sarakstīšanās ar Kr. Valdemāru, bet Kr. Barons liecina: „No pievestiem (tautu dziesmu) skaitļiem katrs varēs noskārst, ka tāda plaša krājuma druka prasa lielus naudas līdzekļus, uz kādiem mēs ne no kuŗas puses nevarējām cerēt. Te mani 1892. gada janvara mēnesī pārsteidza laipna vēstule iz Pēterburgas no Vissendorfa kŗa, kuŗā viņš man piedāvāja savu pie-

palīdzību krājuma izdošanā. Mūsu vienošanās šinī ziņā drīz bij panākta."

Sis fakts, ko Kr. Barons tik īsi atzīmē, ir ārkārtēji svarīgs pie tautas dziesmu klajā laišanas. Kr. Barons min tikai par iespēšanu. Bet tā bij tikai izdevumu viena puse. Bet šo prāvo tautas dziesmu krājumu vajadzēja kārtot, sijāt, grupēt, sistematizēt. Te bij gadiem darba un te vispirms vajadzēja atrast darītāju. Kr. Barons atrod par dabīgu, ka viņš ziedo nevien savus vaļas brīžus, bet vārda patiesā ziņā visu savu mūžu lielā darba izvešanai, ne vienu brīdi neraizēdamies, kā viņš pats, kuņš veda šauru inteliģentu dzīvi, varēs turpmāk eksistēt. Barons piecājas, ka viņa dzīves apstākļi (dēls Kārlis beidz pa to starpu ārsta studijas) iekārtojas tā, ka viņš varēs pārnākt Rīgā, Latvijas serdē, un nodoties vienīgi tautas dziesmu kārtošanai. Kopā ar Vissendorfu Kr. Barons apspriež jautājumu, kopkrājumu sastādot, izlietot arī Zinību Komisijas un Jelgavas Latv. B. Rakstniecības Nodaļas bagātos krājumus. Zinību Komisija apgādā pate norakstus no saviem krājumiem un nosūta Baronam 1893. gada aprīlī 4457 dziesmas, kāmēr norakstus no Rakstniecības Nodaļas krājumiem liek izdarīt Vissendorfs un Barons tos saņem vēl tai pašā 1893. gadā.

1893. gada ziedonī Kr. Barons atgriežas Latvijā, latviešu kulturas centrā Rīgā. Kā zaļoksnis vīrs viņš Latviju bij atstājis, tagad, ar sirmu bārdu, jau tuvu sešdesmit gadiem, viņš pārnāca dzimtenē. Kādas milzu pārmaiņas bij šinīs gados notikušas tautas dzīvē: agrāk nievātā un novārtā turētā latviešu valoda tagad droši un skaidri skanēja spara un dzīvības pilnajā pilsētā, niecīgā grāmatniecība bij izaugusi par plašu literatūru, daži desmiti latviešu inteliģenti bij pavairojušies kuplā latviešu inteliģences saimē, kuņš locekļu varēja skaitīt simtos un atkal simtos, bij radies pašiem latviešiem savs teatrs, bij attīstījusies turīga pilsonības šķira pilsētās un uz laukiem. Tā varēja būt salda darba apziņa, kas toreiz pildīja Kr. Barona krūtīs un stiprināja viņa idealismu arī joprojām tautas darbam.

Šis idealisms arī joprojam bij vajadzīgs, jo netrūka arī aicinājumu, nodoties citam darbam. Tāds piedāvājums jau bij nācis agrāk, uzņemties jauna otrā latviešu dienas laikraksta: „Dienas lapas“ rediģēšanu. Bet Kr. Barons bij no šī uzdevuma atteicies, pareizi saprazdams, ka tikai atsacīšanās var vest pie liela mērķa sasniegšanas, un tāds liels mērķis viņam bij iesāktais tautas dziesmu sijāšanas un kārtošanas darbs.

Pārņākot Rīgā un no sākuma dzīvojot dēla ģimenē, Kr. Baronam kārtojamo tautas dziesmu skaits vēl stipri pieaug. Tā no Zinību Komisijas krājumiem Rīgā Kr. Barons sapem vēl 41,861 dziesmu, no Vissendorfa februārī 1894—12,800 dziesmu. Tas pats Vissendorfs 1893. gada vasarā izrikoja īpašu ekspedīciju tautas dziesmu krāšanai. Kopā saskaitot sakārtojamo tautas dziesmu skaits sniedzās uz 150,000, to starpā kādu 20,000 oriģinālu. Uz katru oriģinālu dziesmiņu nāca pāri par 7 atkārtojumu un variantu.

Lai apstrādātu šo milzu krājumu Kr. Barons, pēc paša konstrukcijas, bij licis izgatavot īpašu skapi. Šis skapis bij iedalīts divi pusēs, katrā ik pa 85 atvilktnes. Bez tam skapja apakšā bij ierīkotas 3 lielas atvilktnes manuskriptu uzglabāšanai. Katra no pieminētām 70 atvilktnēm atkal bij sadalīta 20 nodalījumos, kuŗos ietilpa zināma formata papīra strēmēlītes ar uzrakstītām dziesmiņām. Šinī skapī tad nu tika izdarīta tautas dziesmu sistematizācija, iekams tās nodeva iespīšanai.

Izlietojot iepriekš sastrādātus materiālus darbs bij jau tiktāl virzījies uz priekšu, ka 1894. gada pavasarī varēja to nodot iespīšanai. Iespīšanu izdarīja toreiz populārā J. Draviņ-Dravnieka drukātava, kuŗa agrāk piederēja pirmā latviešu mākslas žurnāla izdevējam E. Zieslakam. Lai atvieglotu tautas dziesmu iegādāšanos tās izdeva burtnicās, paredzot pirmam sējumam ap 10 burtnicu. Katra burtnica maksāja 40 kapeikas. 1894. gada martā iznāca pirmā burtnica ar titula lapu latviešu un franču valodās: „Latvju dainas“ un ar mākslinieka R. Zariņa vāka zīmējumu. Pirmoreiz še nāk priekšā

nosaukums „dainas“. Šo nosaukumu Kr. Barons uzlicis uz H. Vissendorfa vēlēšanas. Tāpat uz tītuļa lapaš minēts: „Kr. Barona un H. Vissendorfa izdotas.“ Ciktāl H. Vissendorfa līdzdalība pie tautas dziesmu krāšanas, tas redzams no sacītā.

Ko rādīja jau milzīgā darba iesākums?

Visgrūtākais bija, atrast kādu metodi, pie kuŗas pieturēties tautas dziesmas kārtojot. Šij metodei vajadzēja darīt tautas dziesmas vienādā mērā viegli pietamam un pārskatāmam kā zinātniekam, tā tautas dzejas mīļotājam. Ja visas līdzšinējās kārtošanas metodes pie samērā neliela tautas dziesmu skaita bij izrādījušās neapmierinošas, tad tagad šī problema atrisināšana, kur tautas dziesmas kopā ar variantiem, sniedzās simtos tūkstošos, šķitās pavisam grūta.

Šis grūtības, kā no ievada redzams, saprot arī pats Kr. Barons. Vispirms viņš kritizē līdzšinējos krājeļus, meklēdams pēc tiem pamatprincipiem, pie kuŗiem tie turējušies dziesmas kārtojot. Tā Bütneram bijuši trīs nolūki: 1) iepazīstināt vācu publiku ar latviešu tautas dziesmām, 2) atklāt valodaš pētniekiem skaidru latviešu valodaš avotu un 3) glābt pašiem latviešiem tautas dziesmas no pazušanas. Bet arī šos tik vienkāršus uzdevumus, kā Kr. Barons aprāda, Bütneram nav izdevies sasniegt. Jau pie daudz stingrākas zistēmas turējies Sproģis savā tautas dziesmu krājumā. Viņš nodibinājis piecas lielas nodaļas ar attiecīgām apakšnodaļām: 1) Ūdens, gaiss, zeme, gadskārtas; 2) Augu un stādu valsts; 3) Dzīvnieku valsts; 4) Cilvēks; 5) Pārdabīgā pasaule. „Labākas kārtības, rādās, nevar vēlēties,“ — saka Kr. Barons. „Un taču, tiklīdz ieskatamies pašās tā sakārtotās dziesmās, mēs jūtamies nereti vilušies. Dziesmu iedalīšanas zistēmu un viņu sīkākus arodīpus noteikt ir vieglāki, nekā dažreiz diezgan stūrgalvīgas dziesmas tanīs precīzi ievietot.“ Tas tamdēļ, ka tautas dziesmās minētie priekšmeti nebūt nav dziesmiņas satura priekšmets, bet tikai dzejas izteiksmes līdzeklis, kamēr saturs grozās ap cilvēka dzīvi. Šinī ziņā Kr. Barons izsaka tik autoritatīvu spriedumu,

ka tas joprojām paliek spēkā. „Tieša, latviešu tautas
dziesmās sevišķi daba ar savu dzīvi, un dažādi notikumi

H. Visendorfs, K. R. Barons un Fr. Brivzemnieks.
(No „Latvju dabna“ V sējuma, 1913. gada izd.)

dabā tik apzinīgi, tik nozīmīgi tēloti, ka tautas dziesmas
gan cienīgas, lai tās arī šinī ziņā ņemtu par priekšmetu

priekš tautas gara izpētišanas. Bet tas ir īpašs uzdevums. Kas grib izpētīt latviešu ieskatus par dabu, kas grib izzināt, kādas īpašības latvieši piešķirusi šim, vai tam zvēram, šim vai tam kukainim, kā tie pielīdzinājuši viņu dabu, viņu dzīvi cilvēka dabai un dzīvei, u. t. t., tam priekš šī nolūka sevišķi jāsameklē piederīgs materials. Un šo materialu viņš bagātīgi atradis, lai gan tikai kā sāņu lietu minētu, pa visiem dziesmu arodiem, lai dziesma pate citādi būtu stingri noteikta krustību, precību, kāzu, bēžu un t. t. dziesma." Pēc Kr. Barona domām, vienā krājumā savienot divus speciēlus principus: atsevišķiem pētniekiem kalpot, un dziesmas pēc satura sistematizēt — nav iespējams. Pētniekiem zināmā mērā varētu līdzēt ar sevišķiem katalogiem grāmatas beigās. Brīvēmnieks turējis priekš acīm divi nolūki: iepazīstināt krievu publiku ar latviešu tautas dziesmām un pakalpot etnografiskiem nolūkiem. Pie nelielā dziesmu skaita (1118) to viņš arī sasniedzis. Aronu Matss, kas turējis par mērķi tikai vienu nolūku, izcelt tautas dziesmu dailes pusi, arī to sasniedzis. Šiem kārtotājiem bij tā priekšrocība, ka viņi sniedza ne latviešu tautas dziesmas, bet tautas dziesmu izlasi, vai kā Kr. Barons saka, „viņi vairāk vai mazāk apcerē tautas dzīvi vienpusīgi, ideālizē dzīvi.“ Bet „tauta pate tēlojuse sevi un savu garīgu un laicīgu dzīvi daudz plašāki, svabadāki, atklātāki savās neskaitāmās dziesmās. Pilnīgam krājumam jāseko viņas priekšzīmei, un nav jāatmet kā lieku un necienīgu, ko viņa mums, kā pilnīgai cilvēka dzīvei piederošu, savās dziesmās uzglabājuse un ar labu nodomu stādījuse priekš acīm.“

No kādiem principiem nu vadās Kr. Barons tautas dziesmas kārtojot? Tie ir: 1) vispirms uzglabāt tautas nākamām paaudzēm tautas dziesmas, un 2) pasniegt pētniekiem dažā ziņā svarīgus drošus materiālus zinātniskiem nolūkiem.

Lai šos nolūkus sasniegtu Kr. Barons rauga tuvāk ieskatīties latviešu tautas dziesmu dabā un pirmais nāk pie ievērojama atklājuma, ka mūsu tautas dziesmām, visā kopībā ņemot, piemīt episki-dramatiska daba. Kā episka

dzeja tās gleznaini attēlo bijušo tautas dzīvi, bet kā dramatiska dzeja tās vērptas kopā ar šīs pašas tautas dzīves ritmu, darbu, bēdām, priekiem, vienā un tajā pašā laikā dziedamas. Tāpēc tautas dziesmas kārtojot tās jāsašķetina ar pašu tautas dzīvi. Tikai tas nedrīkst notikt ārēji, nedabiski, bet pēc dziesmu iekšējās būtības, un tas, pie mūsu tautas dziesmu daudzuma, pēc Kr. Barona domām, ir tas grūtākais darbs. „Kā labai teicējai jeb priekšdziedātājai nevien daudz dziesmu jāzin, bet it sevišķi jāprot viņas katrā ipašā atgadījumā pareizi un piederīgi izlietot, tā arī kārtotājam šinī ziņā jābūt istam pratējam, tautas dzīves un viņas gara virziena pazinējam. To prasa arī mūsu tautas dziesmu epigramatiskais īsums un atkarība no vecām, mūsu laikus jau pusaizmirstām tautas ierašām, kas dziesmu pareizo saprašanu nereti apgrūtina. Mūsu dziedātājas diezgan stingri un apdomīgi rīkojas ar katru kuņģu reiz dziedāmām dziesmām, tās aplam neizlietos dziesmu, kas pašām patumša, jeb kas zināmā vietā nebūtu saprotama, jeb ko apstākļi klausītājiem neizskaidrotu. Arī kārtotājam, ievietojot dziesmas ipašās nodaļās rūpīgi jānosveļ viņu īstenais saturs un nozīme, laiks, vieta un atgadījums, kur un kad tās pareizi dziedāmas; tas nedrīkst rīkoties vieglprātīgi, pats dziesmu pilnīgi nesapratis, tikai ārišķi turoties pie kautkāda vārda, kas tani minēts, vai pie kāda salīdzinājuma, kas tikai der dzejiskam nolūkam, dzejiskam līdzeklim.“ Par tautas dziesmu dramatisko dabu Kr. Barons tālāk izsakas: „Dziesmas parāda dzīves atgadījumus, darbus, godus, dzīras u. t. t. Tie visi noritinājas īsākā vai garākā laikā, tie zināmā kārtībā sākās, turpinājas, beidzās. Tautas dziesmām šinī ziņā sava dramatiska daba, tām kārtīgi piederīgā laikā jānāk uz skatuves. Jā, tās nevien dziedamas, bet, mazākais, jel mūsu gara acīm, arī skatamas, un tādēļ izrādamas tādā kārtībā, ka iznāk, tā sakot vesela luga.“

Pēc šo pamatprincipu noskaidrošanas nu Kr. Baro-
nam jau vieglāk nākas noskaidrot tos ceļus, kādi tam
ejami tautas dziesmu kārtošanas darbā. Tautas dziesmas
jāved sakarā ar tautas dzīvi. „Katra dziesmiņa ir dzie-

dama savā piederīgā laikā, vietā un dzīves atgadījumā. Uz šādiem pamatiem ceļamais ēkas stāvs tādēļ arī iedalams pēc tautas dzīves pareizi piemērota plāna, lai ēka derētu siltai dzīvojami mājai, ne aukstam muzejas kambarim."

Bet tautas dzīvi rada atsevišķi indivīdi. Tamdēļ Kr. Barons sava darba centrā stāda tipisko indivīdu. Tas ir latvietis — cilvēks. Attēlojot viena tāda tipa — indivīda dzīvi visā viņas dažādībā, laikā un vietās, darbos, amatos un stāvokļos, kādos to vien pazīst tautas dziesmas, Barons dod visu aptverošu skatu no tautas lielās dzīves, dod to gara acīm saskatāmā, topošā veidā, dod episki-dramatiskā formā. Visu bagāto tautas dziesmu materialu Kr. Barons rauga aptvert piecos lielos nodalījumos:

- 1) Cilvēka mūža gaņums, ģimenes un radu dzīve.
- 2) Plašāka ļaužu sadzīve un sociālais stāvoklis.
- 3) Darbs un amats.
- 4) Svētki un svinamas dienas, svinami brīži. —

Mitoloģiskas dziesmas.

- 5) Dažādas vispārējas dziesmas bez noteicamas vietas.

Šis nodalījumus rāda arī tikpat oriģinēlo, cik lietderīgo vielas veidojumu. No īpatnīga (indivīda) Barons pāriet uz vispārējo (kollektīvo). Individualais elements laimīgi ļauj izpausties lirikā; kollektīvā atradisim sociālā satura tautas dziesmas. Svētku dziesmās meklēsim seno latviešu mitu pasauli. Piektais nodalījums atļauj sakopot dziesmas, kas šādu vai tādu iemeslu dēļ nebūtu vēl ievietotas augšējās nodaļās. Pēc pasniegtā sīkā krājēju un krājuma reģistra seko nodaļa „Par dziesmām un dziedāšanu.“ Kāpēc taisni tā? Barons atbild, bet šī atbilde apgaismo nevien Barona uzskatu uz tautas dziesmām un dziedāšanu, bet reizē liecina, kāpēc tāda liela etiska un estētiska vērtība ir Kr. Barona darītam darbam. „Šīnī nodaļā,“ — saka Barons, — „mēs sakārtojām dziesmas, kurās tauta pate taisni, vai aplinkus dod liecību, ka dziesmas un dziedāšana ir viena no viņas dārgākām gara mantām, ka dziesmas ir viņas sargeņģelis visās vietās un lietās, kas pavada latvieti no siltā mātes klēpja sākot, visos dzīves

atgadījumos, darbos un centienos, priekos un bēdās, labās un ļaunās dienās; kas viņu māca un stiprina tikumos, rāj un šausta netikumos un kļūdās; kas labo nerātni, žēlo un saudzē vājo, laipni rāda pareizo ceļu paklīdušam; kas viņu kā uzticams krietns vadons neatstāj cauru mūžu, līdz kamēr viņš guļās aukstā zemes klēpī.“ („Latv. dainas,“ ievads, 17 l. p.) Nodaļā par tautas dziesmām un dziedāšanu Barons sakopojis pārāk par tūkstoš dziesmu, nepiešķaitot daudzus variantus. Ar šo nodaļu Kr. Barons pieiet pie sava lielā darba kā dzejnieks; un tiešām tikai cilvēks, kas savā dvēselē liels dzejnieks, spēja saprast un uzņemt tautas dziesmas visā viņu kopībā, sniegt tās tādā kārtojumā, ka katra dziesmiņa stāv ar nākošo ciešā, organiskā sakarā, bet visas tās dod dzīvu, milzu panoramu no visas senās tautas dzīves, dod šo dzīvi tādā veidā, ka tā top dzīva un darba ritmā saskatama mūsu acu priekšā. Lai zinātnieks, lai daiļnieks, lai dzejnieks nāk un mācās no šīs tautas dzīves, bet tautas dziesmas nedrīkst upurēt šauram specialam nolūkam, jo tad tās nāktos nonāvēt, kā stādus herbarijā. Tikai ar 12 drukas loksni sākās dziesmas par cilvēka mūža ritumu, ģimenes un radu sadzīvi. Pēc etnografiska ievada par bērnu dienām, radībām, krustībām un audzināšanu un mācību, šeko vairāk kā tūkstoš tautas dziesmas par šiem priekšmetiem. Mātes pasauli visā bagātībā atver dziesmas par bērnu audzināšanu, kopšanu, mācību. „Dziesmu darbība šinī ziņā,“ — saka Kr. Barons, — „sākās no pašām pirmām bērnu dienām, kad tās bērnu pieradināja pie maigām, daiļām, aizjājošām skaņām. Tālāk auklējot, kopjot, ēdinot, ģērbjot māte nepacietīgo bērnu laipni, milīgi klusināja un savaldīja ar piederīgām dziesmām. Dziesmas pasniedza bērnam pirmās mācības rātnībā un tikumos, un šādā bērniem piemērotā un viegli atminamā dziesmiņu un līdzību veidā mācības palika bērnam piemīlīgas un jo dziļi iespaidās bērna sirdī. Neviens etnografs, neviens psihologs mums šo senlatviešu mātes dvēseles bagāto un gaišo pasauli nevar pareizāki un jaukāki zīmēt, kā to mums rādījis Kr. Barons itkā nejausi sakopotās, bet tomēr orga-

niskā kopsakarībā cieši saistītās tautas dziesmās. Tās nav vairs īsas liriskas dziesmiņas; tā ir episka poema, kas sākās laikā, norit ar laika plūdumu (bērna augšana) un attiecīgās vietās iegūst savu akcentējumu un visur veido plastisku uzskatāmību. Jo cieši Kr. Barons rāda, cik mazo dzīve tuvi saistīta ar zvēru, augu, putnu pasauli un laika grieziem. Arī šādu dziesmu, neskaitot daudz plašus variantus, ir pāri par tūkstoti. Nākošā nodaļa sniedz dziesmas par ģimenes locekļiem un viņu sadzīvi. Senlatviešu maigumu, līdzietību un sirsnību rāda bagātais tautas dziemu daudzums par bāripiem un sērdiepiem. Te ir dziesmas, kuņas gleznu, dramatiskās darbības un plastikas ziņā vēl arvien paliks kā nesasniedzami paraugi visu laikmetu lirikā. (No daudziem piemēriem atzīmēšu nr. 5037, 4993, 4988, 4978,). Bet vēl pirmo sējumu kārtojot jauni materiali Kr. Baronam nāca klāt, tā ka pirmā sējuma beigās tas dod īpašu pielikumu ar pāri par tūkstoš dziesmām un variantiem. Pirmais sējums ir kādas 60 drukas loksnes biezs (969 l. p. + I — LIV) ar 5259 oriģinaldziesmām, nepieskaitot daudz tūkstoš variantus (caurmērā var rēķināt ik uz 1 oriģinaldziesmiņu 5—6 variantus un atkārtojumus) un jau minēto pielikumu, bez tam viņam pievienots plašs ievads par tautas dziesmām un dziedāšanu, par bērniem un krājēju stiks reģistris, kā arī satura rādītājs. Beidza pirmo sējumu iespiest Kalniņa un Deučmaņa drukātava Rīgā.

Monumentālais darbs tā nu bij ievadīts latviešu literatūrā. Kā to uzpēma zinātnieki, tauta, inteliģence?

Tas vīrs, kas pirmais praktiskā darbā bij sācis tautas dziesmu plāšāku krāšanu, Fr. Brivzemnieks, piesprauž dziļas sajūsmas vārdus „Latvju dainu“ pirmā sējumā, starp citu sacīdams, ka „zinības gaisma un tautiskā pavasara siltums“ priekš gadiem to skubinājuši ierosināt tautas gara mantu krāšanu un ka sevišķi kupli izrādījušies tautas dziesmu krājumi. „Dziesmu skaitļu milzums un savāda, jo īsteni tautiskais greznums drīz deva atzīt, ka te ir sevišķi priekš viņām vien vajadzīgs īpašs darba spēks. Toreiz pate Laima bija klāt: tautas dziesmas papēma

nodaļu sakaru atrast un viņas dabiskā sakarā sēkārtot. Daudzie varianti liecina gaiši jo gaiši, ar kādu zinātnieka nopietnību, rūpību un saprašu Barons ķēries pie sava grūtā, milzīgā darba. Neviena vārdiņš, neviena forma Baronam nav bijusi par niecīgu, ka viņš to nebūtu ievērojis. Un tā ir pareizi. Barona izdotās dziesmas kopā ar viņa variantiem būs zinātnei drošs uzticams avots, no kuļa ikviens zinātnieks varēs drošas ziņas saviem mērķiem smelt... Barons ir visu darījis, ko saprātīgs tautas dziesmu izdevējs vien iespēj.

Paiet daži gadi Kr. Baronam joprojām neaflaidīgā tautas dziesmu kārtošana darbā. Ljelpilsētas dzīve, latviešu pieaugošas kulturas dzīve, strauji mutulodama, liekas, steidzamies Kr. Baronam gaļām, kurš nogrimis darbā savā zinātnieka kabinetā. Tikai latviešu inteligences goda dienās, Zinību Komisijas vasaras sapulcēs, allaž, kā kārtīgas sapulču apmeklētājus, līdzās vārigajam, smalkjūtīgam Fr. Brīvzemniekam, dzeltenā vasaras žaketā, redzam mierīgo, vienkāršo, klusas pašcienības un mierīgas domas apdvesto Krišjāni Baronu. Tauta zin, ka viņš štrādā pie sava darba. Viņa regulārais, akadēmiski kārtīgais dzīves veids top populārs visā tuvākā apkārtņē Agenskalnā, kur viņš 1904. gadā pāriet dzīvot ar savu dzīves biedreni. Laiku pa laikam Kr. Baronu atceras arī mūsu zinātniskās iestādes, galvenā kārtā Rīgas Latviešu Biedrības Zinību Komisija. Tā 1898. gada 31. oktobrī (pēc j. st.) Kr. Barona 63. dzimšanas dienā Zinību Komisija, vairākiem tautiešiem piedaloties, pasniedz tam 1000 rubļu lielu godalgu, „par viņa lielajiem pūlīpiem pie mūsu tautas dziesmu krāšanas un kārtošana, ievērojot sevišķi, ka ievērojams gabals no viņa darba augļiem, „Dainu“ I daļa, jau izlaists tautā“. Tanī pašā reizē par godalgas pasniegšanu „Austrums“ piebilst: „Šī godalga negodina vien mūsu tautas dziesmas un viņu sirmo krājēju, bet arī visu tautu, tā līdz arī godalgotājus pašus. Jo godalga pasniegta tik cienīgam ideālam, nesavtīgam strādniekam par darbu, kas latviešiem būs uz laiku laikiem neizsmeļams dzīvības un dārgumu avots.“

Bet „Dainu“ pirmā sējuma iznākšana krietnā darba pasācējiem rādīja, ka visu tautas dziesmu izdošanai būs vajadzīgi īsti prāvi naudas līdzekļi, kuŗi ne tik drīz nāks atpakaļ. Pirmā sējuma izdevējs H. Vissendorfs gādāja arī par turpmāko. Izlietojot savus sakarus Pēterpili, H. Vissendorfs pūlējās ar tautas dziesmām iepazīstināt krievu zinātniekus, izlietojot jau izdoto „Latvju dainu“ sējumu. Ņeizariskās Zinātņu akadēmijas loceklis Kārlis Zālemans, uz Vissendorfa sagādāto materialu pamata, lika priekšā 1902. gadā, ievērojot latviešu tautas dziesmu lielo zinātnisko vērtību, lai tās uzņemtos tālāk izdot Zinātņu Akadēmija. Sēdes dalībnieki tam piekrita. Ar to bij izšķirts grūtais „Latvju dainu“ izdošanas jautājums. Tautas dziesmas izdeva nelielā skaitā (cik zināms 500 eksemplāros). Kr. Barons kā kārtotājs nekādu atlīdzību nedabūja, tikai tā sauktos „autora eksemplārus.“

Pēc kādiem desmit gadiem no „Latvju dainu“ pirmās burtnīcas izdošanas, tā tad 1903. gadā iznāca „Latvju dainu“ otrais sējums, kādas 72 drukas loksnes biezs, ar kādām 7000 oriģināldziesmām un daudz daudz tūkstoš variantiem. Šinī sējumā ievietotās dziesmas zīmējas uz cilvēku mūža ritumu šaurākā nozīmē.

Trešais sējums ir dziļākais un aptveŗ sevī trīs daļas, kopā kādas 150 drukas loksnes ar kādām 14,700 oriģināldziesmām. Pirmā daļa sākās ar precību un kāzu dziesmām. Senču pasaulē mūs ievēd plašie apcerējumi par seno latviešu precību un kāzu parašām. Uz sniegto materialu pamata Kr. Barons nāk pie slēdziena, ka „tā laikam mūsu senči arī daudz gadusimteŗu priekš mums šos godus izrīkojuši un svinējuši, un tas bijis viņu augstākais un kuplākais attīstības pakāpiens. Vēl tālāki senatnē atpakaļ turpretim apsievosšanās izdarīta daudz vienkāršāki. To mums rāda vecu ierašu un tautas dziemu atliekas. Tās gaiši liecina, ka pēdējā laikmeta precībās un kāzās sakusuši kopā daži senēji patstāvīgie apsievosšanās veidi, kas toreiz katrs par sevīm pietika, lai iegūtu likumīgu ligavu“ („Latvju dainas,“ III sējums I daļa 1 l. p.)“ Šis precību un kāzu dziesmas, kuŗas kopā ņemot Kr.

Barons apzīmē par „plašu ēpu,” rāda pie seniem latviešiem šādus apšievošanās veidus: 1) Meitu zagšana, lau-pišana, vai izkaļošana; 2) Sievas pirkšana; 3) Līgavas derēšana; 4) Beidzot pievienojas jau kristīgās baznīcas ceremonija: laulība. Pirmās Kr. Barons sagrupējis precību un kāzu ierašas un svinēšana Vidzemē, (Rīgas, Cēsu, Valmieras un Valkas apriņķos) un Kurzemē. Raksturīgi, ka starp kāzu dziesmām sastapām daudz romanču, t. i. jau garākas tautas dziesmas, kurās attīstās zināms notikums jaunajam puisim jānot precībās.

Trešā sējuma otrā daļa (1906.) bagāta panāksnieku dziesmām un attēlo dziesmu kaŗu kāzinieku starpā. Asprātības te šķiltin šķiltās un no dziesmu saturā mācāmieš, ka latviešu tauta prot skaļi smieties un šaust ar dzēlīgu zatīru.

Trešā sējuma trešā puse (1909) satur tautas dziesmas, kas noslēdz cilvēka mūža gājumu — tās attēlo precēti ļaužu kopdzīvi, vecumu, slimību, nāvi, bēres. Te ir tik dziļdomīgas, skaistas dziesmiņas, ka tās joprojām varam lietot kā zīmīgus epigrafus kapu krustu uzrakstiem.

Nu jau bij pastrādāta liela daļa darāmā darba. Kr. Barona dzīvē šinīs gados notiek maza pārmaiņa. Tā ir sirmajam tautas darbiniekam saulaina dzīves novakare, kādu tam sagādā kāda krietna vīra rokas. Tas ir Vecmilgrāvja kulturas darba pioniers Augusts Dombrovskis un „Ziemeļblāzmas” gaismas pils cēlējs oriģinālais, labsirdīgais cilvēku draugs un censoņu pabalstītājs. Viņš uzceļ 1909. gadā Vecmilgrāvī sausā, jaukā vietā, netāļ no Daugavas, koka māju ar 8 maziem dzīvokļiem, katru ar savu verandu un prāvām zālēm. Šī māja domāta latviešu gara darbinieku atpūtai un uzturas vietai. Te pārvietojas 1909. gadā arī Krišjānis Barons ar savu dzīves biedreni un ieņem vienu no nelieliem dzīvokļiem „Burtnieku mājā,” kādu nosaukumu tauta piešķir šai latviešu gara darbinieku nometnei. Sausais priežu gaiss te dara labu iespaidu uz Kr. Barona veselību un tas atspīrgst arī no sava ieilgstošā kakla katara.

Par Kr. Barona dzīvi Burtnieku mājā A. Bandrevičs pastāsta dažus intresantus sīkumus („Latv. Vēstn. lit. p. 15, 1923): „Uz Burtnieku māju pārvietojies sirmais darbinieks jau pirmajā laikā jutās ļoti apmierināts. Katru dienu tas staigāja pāris stundas pa skaistu priežu mežu, kuŗš sniedzās uz visām pusēm, līdz pat 4 verstes attālai jūrai. Pa mežu staigādams tas izmeklēja jaunus kadiķus, derīgos nozāģēja un mājā pārnesis pa vaļas laiku izstrādāja dažādažādus skaistus koka piederumus: rāmišus un citus sīkumus. No dažiem zariņiem tas bija pagatavojis vellenu ar asti. No šiem izgatavojumiem daži uzglabājas Milgrāvi, citi pie viņa dēla, un citi pie pazīstamiem. Kr. Baronam ļoti patika kadiķa koka smarša. Jau pēc neilga laika Burtnieku mājā Kr. Barona veselība manami nzlabojās, un ar jauniem spēkiem tas turpināja savu monumentalo darbu, no kuŗas pāris daļas bij paspējusi nodrukāt Krievijas Zinību akadēmija. Burtnieku mājai ir savs dārzs, visapkārt apzogots ar augstu dēļu latu sētu. Izņemot dažas priedes, dārzs bija vispār kokiem tukšs. Pats Aug. Dombrovskis stādīja liepas, cerīnes, un citus zaļumu kokus, bet Kr. Barons iestādīja savām rokām it ķeburainu ozolu, un viņa laulātā draudzene — liepu. Šos kokīpus sirmais darbinieks kopa ļoti rūpīgi un uzmanīgi sekoja viņu attīstībai. Ozols auga ļoti dūšīgi, bet ne tā liepa, kuŗas vietā iestādīja kastaņu. Pēc Kr. Barona Burtniekos apmetās uz atpūtu, uz īsāku, vai ilgāku dzīvi mākslinieki un rakstnieki: Poruks, Akuraters, Jaunsudrabiņš, Skalbe, Leons Paegle, brāļi Strāli, Kalve, skulptors G. Šķilters, pianiste Goman-Dombrovskij, vijoļu virtuozs Aug. Dombrovskis. Kas vēlējās, varēja sev ietaisīt sakņu dobes. Kr. Baronam bija ierādīts lielāks zemes gabaliņš, kuŗā sirmā darbinieka laulātā draudzene rūpīgi kopa zemeses, zirņus un citus dārza augus. — Kr. Barons uzmanīgi kopa savas puķes, rozes, un labprāt redzēja pie savas verandas savu draugu, gaili „Pēteri,“ kuŗš pastāvīgi sīroja verandas priekšā; tas ļoti uzmanīgi ņēma maizi no sava maizes tēva rokām. Saticība starp sirmo darbinieku un jaunajiem rakstniekiem bij visai laba. Vecais tautas

ozols atklātībā tikpat kā nemaz neparādījās, bet visu savu laiku ziedoja tikai darbam. Kr. Barons bija savā dzīvē ļoti kārtīgs, akurāts un negribēja, ka viņu darba laikā traucē. Pat viņa laulātā draudzene pa darba laiku negāja

Kr. Barons savā dārzā „Burtnieku mājā“ Vecmilgrāvī.

viņa istabā un tai arī nebija tiesība, nokārtot rakstamo galdu; to viņš pats izdarīja ar vislielāko rūpību. „Burtnieku mājā“ Kr. Baronu apmeklēja daudzu Rīgas mācības iestāžu jaunatne lielākos pulciņos, pie kam katru reizi

nodziedāja vairākas tautas dziesmas. Še viņu uzmeklēja daži zinību vīri, to starpā arī H. Vissendorfs."

Tiktāl A. Bandreviča atmiņas. Papildināsim šo ainu ar vienu otru raksturīgu vilcienu, ko sniedz rakstnieks J. Jaunsudrabiņš („Ilustrēts Žurnāls," 10/11, 1923.): „Jau toreiz pilnīgi baltais Barona tēvs mums, jaunajiem, bija par priekšzīmi. Rīta saule, kuŗa pirmā nāca viņa darbistabā, viņu nesastapa pie rakstāmgalda tikai pašā vasaras vidū. Visā mājā vēl valdīja klusums, kad viņa pirksti jau šķirstīja mazās tautas dziesmu zīmītes, kādu viņam bij tūkstošu tūkstošiem."

Tālāk J. Jaunsudrabiņš raksta:

„Visus ikdienišķus darbus padarīja mājas labais gars, Baronmamma, kuŗa toreiz bij jau septiņdesmitos gados. Viņa nevien pate apkopa istabas un gādāja par galdū, bet arī pate mazgāja veļu, stādīja un ravēja mazo sakņu dārzu un pārzināja visu māju. Tas nenozīmēja, ka Barontēvs pats būtu no darba kaunējies. Nebūt nē. Tiklīdz viņš bij zināmu laiku nostrādājis pie savām dainām, viņš iznāca vai nu ar ūdens spaini, vai lāpstu, vai zāģi, un likās pie darba. Bieži viņus abus ar mammu varēja sētā sastapt pie veļas izžaušanas. Tur mājas galā auga viņa stādīts ozols, kuŗu vasaras karstumā ik dienas vajadzēja aplaistīt. Dārzs un puķu dobes prasīja daudz ūdens. Plīteļ vajadzēja malkas. Ciemiņi, kuŗi bieži pie viņa nāca, gan pazīstami, gan gluži sveši, bieži viņu sastapa malkas šķūnītī, kur viņš katru pagaliņu ar mēru atmēroja un tik korekti nozāģēja, itkā tā būtu negrozama rinda tautas dainās. Uz balkona, saules pusē, bij ierīkota tā kā maza darbnīca. Tur stāvēja skrūvberķis un nepieciešamākie galdnieka instrumenti. Arī te bieži varēja Barontēvu redzēt.

Ikdienas, kad vien laiks nebij pārāk slikt, Barontēvs gāja mežā pastaigāties. Melnu mētelī, baltu bārdu un kuplām, baltām uzacīm, viņš gāja kā pats vecais Dievs pa kāpu priedēm. Viņš vēroja kokus, zemi, putnus un kukaiņus. Pavasarī, pirms Māras dienas, viņš bij ieraudzījis jau skudras rāpojam. Vāverīte bij šķaudījusi un sītusi ar ķepām priedes zaru, kur viņš gaŗām gājis.

„Kas tevi tā mācīja!“ — Barontēvs, šo notikumu stāstīdams, iesaucās. — Mežā ik dienas bija kautkas jauns ko redzēt un atrast. Barontēvs bieži vien pārnāca ar savādiem čemuriem rokā. Tīje bij žuburaini paeģļi (kadiķi, Lt.), kuņi otrā dienā pārvērtās par skaistiem, kaulam līdzīgiem divieļu karamiem. Barontēvs ar tādiem daudzus apdāvināja... Barontēvam netrūka ciemiņu. Daži no tiem viņu apgrūtināja tikai nedaudzas minūtes; bet gadījās arī mazāk kautrīgi, par kuņiem Barontēvs vēlāk itkā vaicādams teica: „Vai viņš nav drusku pārspilēts?“ Tas ir visjaunākais vārds, ko es no Barontēva mutes esmu dzirdējis.“

J. Jaunsudrabiņš savās atmiņās uzsver, ka Barontēvs bijis arvien spīrgts un modrs. „Kad pie Ķīšežera Melngailis sarīkoja savu pirmo dziesmu dienu, mēs visi bridām pa saulē sakarsēto smilti, verstes piecas, turpu (no Vecmilgrāvja līdz Ķeizarmežam, Lt.). Barontēvs bij mošs un vingrs. Viņš ejot tikai šad tad manai mātei, kuņai bija tikko sešdesmit gadu, vaicāja, vai neesot par grūtu? Tikpat jauneklīgs Barontēvs jutās arī vēlāk, kad kādā citā Melngaija dziesmu dienā fotogrāfs Burtnieku mājas priekšā mūs nofotografēdams lika Barontēvam iznest krēslu. „Oho!“ — viņš iesaucās. „Ja sēdēt, tad sēdēt visiem.“

Te Burtnieku mājā dzīvojot Kr. Barons čakli turpina tautas dziesmu sijāšanas un kārtošanas darbu. Kr. Baronam nav nekā cita pasaulē, kā tikai tautas dzeja. Vairāk kā jebkuņš cits, Kr. Barons izpratis tautas dziesmu dailes nozīmi. Lai runā par Kr. Barona darba metodi Vecmilgrāvī kāda raksturīga atmiņa no Emiļa Melngaija („Latv. Kareivī,” 56, 1923.): „Kādreiz gadījās tā, ka Barona kundze, izgatavojusi pusdienas un nolikusi visu uz galdu, bij aizbraukusi uz pilsētu (t. i. no Vecmilgrāvja uz Rīgu), piekodinādama, neaizmirst paēst. Atbraukusi atpakaļ, viņa atrod galdu neaiztīktu. Vecais, iegrimis darbā, par ēšanu i nedomā.“

Ši neatlaidīgā darba redzami augļi ir „Latvju dainu“

ceturtais sējums, kuŗš iznāk jau 1910 gadā un aptver kādas 39 drukas loksnes ar kādām 4300 oriģinālām tautas dziesmām, neieskaitot daudzus tūkstošus variantus. Atlikās pāri vēl daudz tūkstošu dziesmu, kuŗas nevarēja saistīt pie cilvēka mūža rituma. Tās Barons izdalījis ceturta un piekta sējumā.

Ceturtais sējums iznāca 1910 gadā, tas ir 39 drukas loksnes biezs un sniedz kādas 4300 tautas dziesmas. Tas satur trīs daļas ar attiecīgām apakšnodalām: 1) Cilvēka darbība saimnieciskā ziņā, dažādi darba arodi. a) zemkopība, b) lopkopība, c) kumeliņš, d) dravniecību un bites; e) mežs un f) ūdepi. 2) Plašāks sabiedriskais stāvoklis un ļaužu šķiras un 3) Starptautiskais stāvoklis, tēvuzemes un valsts apsargāšana pret ārējiem ienaidniekiem. Seno latviešu zocīo attiecību pētīšanai, tāpat, kas meklēs ziņas par viņu dažādu nodarbošanos, šis sējums sniegs visai bagātus materialus. Parasto tautas dziesmu starpā sastopam daudz romances, sevišķi starp kaŗa dziesmām.

Darbs nu jau novirzīts tiktāl, ka var skatīties uz darba beigām. Kr. Baronam klusajā „Burtnieku mājā“ dzīvojot, gadu no gada vairojas to intresentu skaits, kas aiz cienības un mīlestības grib redzēt sirmo darbinieku, to starpā zinātnes viri, rakstnieki, skolas jaunatne. Īpaši tas notiek Kr. Barona dzimšanas dienās, no kuŗām dažas, kā Kr. Barona 75. dzimšanas dienā 31. oktobrī 1909. izvērtās par īstām svētku dienām. Neraugoties uz Kr. Barona atturību, arī savā tuvākā apkārtnē viņš kļuva gadu no gada populārāks, nerunājot nemaz par inteliģenci, arī vienkāršas tautas starpā.

„Kad 1912. gada pavasarī „Latvju daiņu“ 5. sējums bij tikpat kā jau gatavs (rokrakstā, Lt.),“ — atceras savās atmiņās A. Laiviņš „Latv. Vēstn. 56, 1923. — „Barontēva prieks bija liels. Viņš savā sajūsmā aizrāva mani un es veco tēvu nokausēju vairāk stundu kopīgās sarunās. Viņa acis mirdzēja pateicīgs prieks par padarīto darbu. Viņš teica: „Pirms 30 gadiem es gribēju rakstīt tādu apercējumu par tautas dziesmām. Es paņēmu Bielensteina tautas

dziesmu krājumiņu, izlasiju un — atsitos kā pret mūri: nezināju, ko lai rakstu. Tik nepilnīgs un vienpusīgs uzreizi tas man šķita. No tā laika es sapratu, kādēļ Bielensteins un Bitners tik nepareizi sprieda par latvju tautas dziesmām: viņiem nebij vēl tautas dziesmu īstā nozīmē, un tāpat visai tautai. Caur to tautas māksla, vēsture un zinātne daudz cieta un man gribējās ko darīt, savākt lieciniekus — tautas dziesmas, — kas apliecinātu latvju tautas gara un dzīves vērtības."

1915. gadā, tā tad jau pasaules kara laikā iznāk latvju dainu piektais sējums 54 drukas loksnes biezs, ar H. Vissendorfa, Kr. Barona un Fr. Brivzemnieka kopēju bildi priekšgalā, un ar divi kartēm un plašiem reģistriem un satura rādītājiem krievu un vācu valodā grāmatas beigās. Pirmā karte sniedz pārskatu par sakrāto tautas dziesmu skaitu pēc guberņām un apriņķiem. No šī pārskata redzams, ka ienācis dziesmu no

1) Kurzemes . . .	84,883
2) Vidzemes . . .	101,091
3) Vidz. un K. kopā . . .	18,878
4) Latgales . . .	13,144

Kopā 217,996 tautas dziesmas.

Otrā karte rāda vietu nosaukumus ar sakrāto tautas dziesmu skaitu Kurzemē, Vidzemē un Latgalē; no tās redzams, ka vismazāko skaitu tautas dziesmu devuši tā saukti izglītotie novadi, kā Jelgavas-Dobeles apriņķis, vislielāko skaitu — Kuldīgas un Tukuma; maz dziesmu devuši Latgale, kas izskaidrosies ar krājēju trūkumu.

Piektais sējums satur tautas dziesmas, kas dziedātas gadaspvētkos un švināmās dienās, mitiskas dziesmas, un ierašu un māņu dziesmas, pēdīgi — dziesmas, kas nav bijušas ievietojamas līdzšinējās nodaļās, pielikumu un papildinājumu. Viss dainu kopskaits, nepieskaitot pielikumu, piektā sējumā beidzās ar 34,378 numuru, rēķinot otrā pielikuma dziesmas pāri par pusotra tūkstoša, dabūsim oriģinālo dziesmu kopskaitu uz 36,000 tautas dziesmu, bet pieskaitot sestā (atsevišķā) sējuma kādas 1000 nerātnās

dziesmas, dabūsim oriģinālo tautas dziesmu skaitu uz kādi 37,000, bet uz katru oriģināldziesmu rēķinot caurmērā nepilnus 6 variantus, iegūstam tautas dziesmu kopskaitu tuvi ap 218,000, kas arī tepat saskan ar uzdoto tautas dziesmu statistiku. Kādu milzu darbu Kr. Barons pastrādājis šo dziesmu skaitu kārtodams, vislabāk redzams pašu dainu sējumos. Vispirms šis 218,000 tautas dziesmas nācās grupēt un nodalīt kādās 1000 lielākās un mazākās nodaļās, ierindojot katru dziesmiņu attiecīgā vietā pēc viņas satura un nozīmes. Tad no katras dziesmiņas vajadzēja noteikt oriģinālu un variantus, t. i. salīdzināt tās atkal savā starpā, tad visus ipatnējākos variantus izdalīt iespēšanai, un atkal pie katra varianta parādīt viņa valodas savādības, pat vārdu kārtībā, un katrreiz pieminēt arī avotu, t. i. uzrādīt, no kāda iesūtītāja krājumiem tā ņemta, kurā vietā tā uzrakstīta. Nezinātnieks, redzēdams šo milzīgo darbu daudzumu, kas veikts ar vismalkākām niansēm, neviļus var uzstādīt jautājumu: kālab visa šī apbrīnojamā darba enerģija, kamdēļ visi šie sūkumi un smalkumi? Te jāizrāda, ka tikai pie tāda sakārtojuma „Latvju dainas“ iegūst savu monumentālo nozīmi zinātnē. Savas personīgās tendences Kr. Barons sakārtojumā pilnīgi novērsis. Viņš neko nelabo, viņš neko negroza. Varbūt kādā vietā aļojies uzrakstītājs. Kr. Barons arī to neliedz. Pie katras dziesmiņas jūs varat pārliecināties, tā un tā viņa uzrakstīta, tas un tas bijis viņas uzrakstītājs, tāda un tāda šī dziesmiņa citur uzrakstīta, pētat paši, vai tur uzrakstītājs ko grozījis, vai tur vienkārši valodas izloknes savādības, vai citi iemesli, kāpēc dziesmiņa atšķiras no oriģinālteksta.

Lai Kr. Barona uzmanīgo, pedantiski-rūpīgo kārtotāja darbu rāda kaut jēl šis piemērs — 18756 dziesmiņā (III sējuma 2 pusē):

Brālīti, māsu žēlodams,
 Lai pā meta zobentiņu;
 Tec, māsiņa, viegli pāri.
 Nelauz manu zobentiņu.

No visām 237,000 iesūtītām tautas dziesmām vispirms jāizlasa šī dziesmiņa, ieskaitot atkārtojumus un variantus.

Tad, dziesmiņas salīdzinot savā starpā, pēc izteiksmes un pareizības, jānodibina, kuŗa dziesmiņa oriģināls. Pie tās jāatzīmē iesūtītāja numurs. Kad tas noticis, sākās variantu apstrādāšana. Izrādās, kā dziesmiņai ir 11 variantu, kuŗi atkal visi iespējami. Kad tas noticis, sākās variantu atkārtojumu salīdzināšana. Tā vispirms salīdzinot oriģinālo dziesmiņu ar atkārtojumiem Kr. Barons pierāda, ka Ārciemā dziesmiņas pirmā rinda skan: „Brālim bija māsas zēl...“ Liepkalnē otro rindiņu sāk ar „Laipu,“ bet ceturto saka: „Lai nelūza zobentiņš.“ Kāds Geltners no Aizputes uzrakstījis dziesmiņu gluži tāpat, bet otrā un ceturta rindiņā „zobentiņu“ vietā tas lietojis: „zobenīņu,“ — arī to parādījis Kr. Barons. Ar to vēl darbs pie šīs dziesmiņas nebeidzas: Liepniekrācē šī dziesmiņa uzrakstīta ar šādu 1 rindu: „Brālīts, manis zēlodams,“ otrā rinda: „Laipā svieda zobentiņu,“ trešā rinda: „Ej, māsiņa, viegli pāri.“ Padurē šo dziesmiņu dzied: otro rindu: „Laipai lika zobeniņu,“ trešo rindu: „Nāc, māsiņa, liegi pāri,“ ceturta rindā „zobentiņu“ vietā lieto „zobenīņu“ —. Jaunmuižā (Kuldīgas apr.) otro rindu saka: „Laipā lika,“ trešo rindu: „Ej, māsiņa, viegli pāri“. Kuldīgā teicēja dziesmiņai atkal uzrāda tādas savādības: otrā rindā: „Laipā svieda“; trešā rindā: „Tec, māsiņa, kā irbīte...“ Pēdīgi Erbērgē (Jaunjelgavas apriņķī) pirmo rindu saka: „Bāliņš, māsu zēlodams,“ — otro — „Laipu meta zobentiņu,“ — ceturto: „Nelauz manu zobenīņu.“

Šis piemērs mums rāda galvenos vilcienos Kr. Barona darbu tikai pie vienas tautas dziesmas četrindas! Ar kādu apbrīnojamu uzmanību te ievērota katra sīkākā valodas forma, katra necīgākā valodas nianse, katru locījumu, skaņu un darbības vārda formas maiņa. Tikai ar tādu rūpību padarītais darbs top par pirmklasīgu zinātnes avotu, pie kuŗa droši var nākt katrs pētnieks, un meklēt pēc materiāliem, kas viņa nozarei vajadzīgi. Nekādu patvarīgu sagrozījumu, nekādas nolaidības, vai paviršības! Ja ievērojam, ka šāds darbs nav padarāms tikai pie vienas četrindas, bet ka tā apstrādājamas divsimti tūkstoš tautas dziesmas, tad saprātīsim, ka čaklākajam darba

rūķim, kādu vien pazist mūsu vēsture, pie šī darba bij jāpavada ne gadi, bet gadu desmiti! Un tāpat, kā katra oriģināla dziesmiņa, apstrādāts arī katrs variants.

Ko tas nozīmē? Uz to atbild K. Zalts rakstā: „Latvju dainas kā materials pētīšanai“ („Latv. V.“ 58, 1923.): „Mūsu lielais tautas dziesmu krājums ar viņu „neskaitāmiem“ atkārtojumiem ir neērts tiem Latvju dainu cienītājiem, kuŗi viņas lasa tikai viņu dzejiskā skaistuma dēļ. Pētnieka viedoklis šinī ziņā ir gluži pretējs. Viņam patīkams taisni šo variantu daudzums, kuŗš, netaupot darbu, ir gluži labi „saskaitams,“ un viņam būtu vēl patīkamāk, ja dainu krājums būtu vairākkārt lielāks par tagadējo, ja ne viena dziesma nebūtu izgaisusi neuzrakstīta un nepublicēta.

Latvijas gara mantu pētnieks atrodas laimīgā izņēmuma stāvoklī, kuŗa nav pat lielu un vecu kulturas tautu zinātniekiem — viņam iespējams savas tautas dziesmas (un arī pasakas) pētīt statistiski, t. i. ar škaitīšanas palīdzību. Un tas vēl nav viss. Tā kā katram tautas dziesmu variantam ir klāt sīks vietas aizrādījums, tad skaitīšanas iznākumus iespējams iezīmēt nevien tabelēs vai diogramās, bet arī kartografiski, t. i. uz ģeografiskas kartes, un tā nākt uz pēdām sakariem, kuŗus citādi būtu ļoti grūti atrast.“

Šī aprādījuma svarīgumu K. Zalts raksturo ar pārs izcilus piemēriem jau pieminētā rakstā. „Ar šīs metodes palīdzību,“ — saka autors, — „viegli atšķirt svarīgākus variantus no nesvarīgākiem. Ņemsim sekošu piemēru. Lielāks skaits tautas dziesmu runā par stalla celšanu kumeļam; dažādos variantos, kā ceļamais materials, pieminēti — koki (ozols, osis), metali, (zelts, varšs, sudrabs, dzelzs) un niedras. („Es savam kumeļam Niedru stalli darināju. Pūta vējiņš, šalca niedres, Dancoj' manis kumeliņš“). Grūti domājams, ka varianti izcēlušies neatkarīgi viens no otra; drīzāk gan, ka daži būs radušies papriekšu un citi — vēlāk, pēc pirmo parauga. Variantu uzzīmēšana uz kartes jautājumu lielā mērā noskaidro. Izrādas, ka ozola stallis ir izplātīts visā Latvijā — no Liepājas līdz Salacai un Tīrzai; „niedru stalli,“ turpretīm, piemin

dziesmas, kuŗas gandrīz visas uzrakstītas Vidzemē — gar Aivieksti un Daugavu. Ja savienojam taisnām līnijām Rīgu un Lāsbergu (Valkas apr.) tad dabūnam trīsstūri, kuŗa ietilpst viss „niedru stajla“ novads.“

Otrs piemērs, ko piemin K. Zalts, ir tautas dziesmās apdziedātie iemaukti. „Vidzemē, it īpaši Vidzemes ziemeļos — zvārgulišu iemaukti, Latgalē — jūŗas putu, Kurzemē gar leišu robežām — stangu, — visā Latvijā — kokļu stīgu un sudraba. Nemaz nav īpaši jāaizrāda, ka tāds ģeogrāfisks variantu nogrupējums rada veselu mūdzekli problemu, kuŗi gaida atrisinājumu.“

Trešais piemērs ir par zirgu spalvas krāsām. „Ļoti svarīga loma tautas dzīvē ir mājlopiem,“ — saka K. Zalts, — „un tie mūsu tautas dziesmās ļoti apdziedāti. Piemēram ļoti daudz tautas dziesmu apdzied zirgu („kumeliņu“), viņa garīgās īpašības, viņa naigumu un viņa krāsu (spalvu). Skatīšana rāda (skat. Izgl. M. Mēneŗraksts 8, 1922), ka visos piecos Latvju dainu sējumos bērs pieminēts 2411, sirms 1248 un melns 470 dziesmās. Turklāt izrādās, ka atsevišķos Latvijas apvidos šīs krāsas apdziedātas ļoti nevienādos samēros. Sirmā krāsa visvairāk apdziedāta Latgalē un Latvijas ziemeļos (Valmieras un Veravas apr.); jo vairāk attālinamies no šejienes uz vakariem, jo retāk viņa pieminēta un jo biežāk totiesu pieminēta bēra. Bēra spalva atkal visvairāk apdziedāta Kurzemes vakardalā (it īpaši Grobiņas apriņķī). Tāda aina seko no Latvju dainām. Viņa liek domāt, ka Latvijas ziemeļos un rītos kādreiz sirmā spalva bijusi tikpat parasta un iecienīta kā bērā; turpretīm Kurzemes rietumdalā pārsvars un priekšroka bijusi bērai. Igaunju un somu folklorā, cik zināms, valda pelēkā un sirmā spalva, leišu dainās, turpretīm, bērā. Arī tā dabas zinātniskā aina ir tāda, kā jābūt, jo sirma spalva ir raksturīga parādība aukstā, kontinentālā klimatā“ (Turpat).

Lielais tautas dziesmu kārtošanas un izdošanas darbs nu pabeigts. Pienācis pasaules kaŗš, kuŗš ienes jaunas ciešanas un grūtības Kr. Barona dzīvē. 1914. gadā nomirst viņa mūŗa biedrene. Pasaules kaŗam izceļoties un Rīgai

nākot kaŗa darbības joslā „Burtņieku mājas“ iedzīvotāji, kas pa lielākai daļai tur uzturējās neilgu laiku, izkļst uz visām pusēm, paliek tikai Kr. Barons un A. Bandrevičs. Kr. Barona dēls, ārsts, tika iesaukts kaŗa dienestā. Kr. Barons paliek gluži vientulis. Kaŗa sākumā Kr. Barons lasījis daudz krievu laikrakstus, kuŗus tam apgādājis Augusts Dombrovskis. Bet no čeklās laikrakstu lasīšanas, (ņemsim vērā arī gadus), Kr. Barona acu gaišums kļuvis tik vājš, kā to liecina A. Bandrevičs, kā tas vairs nevarējis lasīt.

Par Kr. Barona grūtiem pārdzīvojumiem, ieņemot Rīgu un Milgrāvi, pastāsta A. Bandrevičs savās aīmīņās („Latv. V.“ lit. p. 15, 1923.): „Grūtu pārbaudīšanas laiku „Burtņieku mājā“ Kr. Barons pārdzīvoja ar vācu kaŗaspēka ienākšanu. Daugavgrīvas cietokšņa komandants bija izdevis pavēli visiem vecmilgrāviešiem izvākties 24 stundu laikā. Liela daļa metas bēgt, un arī Augusts Dombrovskis, negribēdams palikt zem vāciešiem, aizbrauca uz Pēterpili. Arī mani (t. i. Bandreviča) apstākļi bij tādi, ka vāciešiem ienākot atstāju „Burtņieku māju“ un Kr. Barons tajā palika tiri viens pats; tas pats sevi apkopās, tas pats sev apgādāja ēdienu, cik to pie toreizējiem grūtajiem pārtikas apstākļiem varēja dabūt. Maizi, kā zināms, izdeva ļoti maz, uz kartiņām. Vientulis pārtika tikai ar stopu piena un kartiņu maizes porciju dienā. Apstākļi „Burtņieku mājā“ palika arvienu grūtāki, tā ka beidzot Kr. Barons bij spiests to atstāt un pāriet uz dzīvi fabrikas skolā Aug. Dombrovskā atstātā dzīvoklī, kuŗā viņš palika līdz kamēr Dombrovskis atgriezās no Pēterpils, t. i. līdz vācu aiziešanas laikam no Latvijas“ (t. i. līdz 1918. gada novembrim Lt.). Dombrovskā fabrikas skolā bijuši iekortelēti kādi 40 vācu kareivji.

„Pa Dombrovskā prombūšanas laiku,“ — turpina savas atmiņas A. Bandrevičs (jau pieminētā laikrakstā); — „skolas dzīvoklī Kr. Baronu kopa un pa daļai ēdienu pagatavoja mājas pārzīne H. Pazar jkdze. Ar Aug. Dombrovskā atgriešanos no Pēterpils Kr. Barona dzīves apstākļi uzlabojās. Radās iespēja pietiekoši dabūt ēdienu

un labu apkopšanu, par ko sirsnīgi rūpējās bērnu dārz-niece Marta Rink jaunkundze. Tas šē nejutās vairs tik vientulis, tas bija sabiedrībā starp ļaudīm un M. Rink jkdze allaž tam lasija avīzes priekšā.“

1919. gada janvāra pirmajās dienās ienāk lielinieki un Latvija pārdzīvo smagus, asiņainus laikus kādus piecus mēnešus. Arī pa šo laiku Kr. Barons dzīvo Dombrovska skolā. Šinī laikā, kā A. Bandrevičs stāsta, Kr. Barons dabūjis no lielinieku Izglītības komisariāta rakstisku uzaicinājumu, sastādīt no „Latvju dainām“ izlasi, kurā atrastos tās tautas dziesmas, kas zīmējas uz strādniekiem. Kr. Barons lūdzis Bandreviču apvaicāties komisariatā, kā uzaicinājums saprotams. Komisariāta darbinieks Eferts devis Bandrevičam tuvākus aizrādījumus un paskaidrojumu par nodomāto darbu, bet Kr. Barons no tā atteicies.

1919. gadā Kr. Barons pārnāk uz Rīgu, dzīvot pie sava dēla. Smags sitiens sirmajam Barona tēvam ir viņa dēla dēla Kārļa nāve, kurš kriet varoņa nāvē cīnoties par Latvijas atbrīvošanu no lieliniekiem 1919. gada marta mēnesī pie Kalnciema. Dēla dzīvoklī sirmā Barona tēva mūža vakaru dara gaišu viņa laipnā vedekla, kurā tam palīdz arī rakstu darbos. Ar tās palīdzību tas ilgāku laiku strādā pie „Latvju dainu“ izlases, izmeklējams estētiski daiļākā dziesmas sevišķi audzināšanas nolūkiem. Šī „Dainu“ izlase iznākusi 4 daļās Izglītības Ministrijas apgādībā (1920—1922).

Kad nodibinājās Latvijas universitāte, Kr. Barons ir universitātes pirmais goda loceklis. Viņš ir arī klāt universitātes svinību aktā (28. septembrī 1919) Nacionālā Operas namā. Bet viņa dzirde šē jau tik vāja, ka tā pavadonim jāpastāsta tam par runu saturu. Pēkšņi publika novēro Kr. Baronu pirmā ložā pretīm skatuvei un piecēlusies no sēdekļiem, kā viens vīrs, tā sāk ilgi un sirsnīgi aplaudēt. Kr. Barons nejauž, ka šē aplaudī viņam pa godu. Iestājas neveikla zītuācija. Beidzot viņa pavadonis tam to paskaidro, Kr. Barons piecēlās un saņem suminājumus.

Krišjāņa Barona mūža vakars ir gaišs un saulains. Viņa personība, viņa tautai ziedotais mūzs ir tas faktors, pie kā rimstās partiju ķildas un politiskā dzīvē nenovēršamas nevienprātības. Nodibinājoties Latvijas valstij, sirmajam ziemcietim no valsts puses nosaka nelielu mūža penziju. Vasaras tas pavada Siguldā, jaukajos Gaujas krastos, valdības piešķirtā īpašumā. Tikai vēlos rudenos viņš atgriežas Rīgā, kad Rīgas liepu alejas atkal dabūn redzēt savu „balto tēvu.“

„Pēdējos gados Kr. Barons jutās Rīgā labi un bija palicis sabiedriskāks,“ — liecina par Kr. Baronu A. Bandrevičs savās atmiņās („Latv. Vēstn.“ lit. piel. 15, 1923.). „Jaunatnes izrikojumus viņš labprāt apmeklēja, jaunatne viņam bija tuva un mīļa. Tāpat viņš pēma daļību augstskolas akadēmiskā dzīvē, kā arī apmeklēja labāko koncertu izrikojumus; muzikā un sevišķi dziesmās noklausījās ar vislielāko patiku.“

Beidzis „Dainu“ izlasi, Kr. Barons apstrādāja tautas dziesmu metriku, kuŗas problēmu viņš dibināti aprādījis vēl par neapgaismotu tautas dziesmas formas pētījumos. Teicamākus šinī ziņā viņš atradis L. Bērziņa pazīstamos pētījumos par tautas dziesmu pantmēru. Tāpat viņš uzziņējis savu biogrāfiju un atstājis latviešu-vācu-krievu vārdnicu, kuŗu, pēc A. Bandreviča domām, tas būšot sarakstījis dzīvodams Maskavā un Voronežas guberņā kā mājskolotājs.

1922. gada rudenī, gaidot vilcienu Siguldas stacijā, Kr. Barons saaukstējies, un pēc izsacījumiem A. Bandrevičam, no tam lāga nav varējis vairs atspirt. Mūža vakaru Kr. Baronam priecināja tas, ka nu otrreiz, jau latviešu pašu izdots, viņa mūža darbs varēja pa jaunam iznākt un izplāties tautā. „Latvju dainu“ otro iespiedumu, gluži nepārgrozītu pēc pirmā, izdeva 1923. gada sākumā „Valtera un Rapas akciju sabiedrības“ apgādniecība. Dainas iesietas glītā latvju stila sējumā ar Kr. Barona bildi un autogrāfu.

Par Kr. Barona mūža pēdējām dienām A. Bandrevičs savās atmiņās pastāsta, ka apmeklējis to vēl svēt-

dien 4 martā. Kr. Barons juties noguris un nevēlējies neviena pieņemt. Kad uzzinājis, ka apmeklētājs A. Bandrevičs, lūdzis to iekšā. Zinādams, ka Kr. Barons ļoti intresējas par Kr. Valdemāra atstātiem papīriem, kuŗi Rīgā glabājušies pie kādas privatpersonas, A. Bandrevičs pastāstījis, ka nu izredzes tos nodot Rīgā, valsts archīvā, pili. Uz to Kr. Barons jautājis: „Bet kur eš savus rok-rakstus lai nododu.“ A. Bandrevičs ieteicis, nodot tos arī turpat, valsts archīvā. Kad Kr. Barons sūrojies par nogurumu, A. Bandrevičs piebildis, ka ar jauko vasaras laiku tiem abiem veselības uzlabošoties, jo varēšot braukt atkal uz Siguldu. Uz to Kr. Barons piebildis: „Es gan braukšu tālāk.“ Tā bijusi viņu pēdējā sastapšanās.

Dažus momentus no Kr. Barona dzīves pēdējos gados atcerās A. Laiviņš savās atmiņās („Jaunatnes dzīve, martā 1923.): „1917. gada ziedošā pavasarī es un pulciņš Latvijas Jaunatnes Savienības biedru esam Vecmilgrāvī, „Burtnieku mājā“ pie mūsu goda biedra Barontēva. Baltais tēvs dala mums miļus glāstus un ved dārzā. Un tur pie šūpuļsola rāda jaunu, vārgu ozoliņu. „Šo ozoliņu es iestādīju, bet zeme smilšaina un tas negrib dzeltenā smilti nemaz augt. Bet jākopj, gan sapemsies. Mēs, latvieši, arī esam grūti auguši.“

Vēl kādu citu momentu atceras A. Laiviņš (turpat): „Un kad šis mūsu Baltais tēvs bija mūsu vidū, tad jaunatne, kā bišu saime pulcējās ap ziedošo zaru un jaunie, skaidrie jaunības prieka avoti, skaļi mirdzēdami atvērās. Un tādos brīžos es redzēju arī asaras Baltā tēva acīs. Kad no Ložmetēju kalna, kurp brauciens ar liellaivām pa Daugavu un Lielupi bija ļoti grūts, gribēju pierunāt Barontēvu braukt uz Rīgu ar auto, viņš, asarām acīs, noteikti atteicās, piebilzdams: „Kamdēļ? Mēs taču esam svētceļojumā, savu cīņu un kapu vietā. Ja latvju kaŗa vīri kājām atnāca šeit mūs aizstāvēt, tad ir pārāk labi, ja varam šurp atķļūt un atkal aizbraukt laivās.“

Pašas pēdējās mūŗa dienas, kā A. Laiviņš atceras, Kr. Barons dzīvojis šavā iemiļotā darba istabiņā Kr.

Barona ielā nr. 3 (agrākā Suvorova ielā) sava dēla dzīvoklī. Te viņš allaž un allaž atgādinājis A. Laiviņam savas istabiņas gaišo logu, kur saules gana. Nespēdams pats lasīt, tas intresējies par tekošās dzīves notikumiem un lūdzis vedeklu, lai lasa tam laikrakstus priekšā. Īsi pirms nāves tam sagādājis prieku „Dainu“ otrais iespie-dums, kas tikko kļuvis gatavs un tam piesūtīts no ap-gādniecības.

8. martā plkst. 1 no rīta beidza puktēt Kr. Barona sirds, kuŗa visu mūžu bij degusi par latviešu tautu un viņa gara kulturu.

Par Kr. Barona miršanu valdība sēru ziņu ar īpašiem plakātiem paziņoja tautai. Skolas, uzzinājušas sēru vēsti, pārtrauca Kr. Barona nāves dienā mācības, tāpat univer-sitate. Nekavējoši sanāca plaša apspriede, kuŗā piedalījās vairāk kā 100 pārstāvji no biedrībām, skolām, koriem, rajoniem, valsts iestādēm. Noskaidrojās, ka sirmā tautas darbinieka apbedīšanu valsts ņem uz sava rēķina. Rīgas pilsēta uzņemas Kr. Barona kapa vietas uzraudzību un apkopšanu. Svētdien 11. martā plkst 6 vakarā, liela ļaužu pulka pavadībā, nelaiķa mirstīgās attliekas, iezārkotas ozola zārkā, no dzīvokļa pārnesa uz Māras baznīcu. Visu laiku pie nelaiķa šķirsta baznīcā studenti turēja goda sardzi, mainīdamies ar Latviešu Rakstnieku un Žurnalistu arodbiedrības locēkļiem. Bēru kārtību pārzināja īpaša Rīcības Komiteja ar departamenta direktoru L. Auseju priekšgalā. Svētvakarā teoloģijas profesors V. Maldons runā baznīcā apstāvēšanas runu; dievkalpošanu kuplina Melngaiļa kuŗa dziesmas; atvērtam šķirstam, pēdējo reiz atvadīdamies no dārgā nelaiķa, soļo gaŗām tūkstošiem un atkal tūkstošiem gaŗā baznīcēnu rinda.

Sirmā tautas Burtnieka zemes šķiršanās nomoda nakti Māras baznīcā jauki izteic dzejnieka Ed. Virzas ba-lade („Br. Zeme,“ 55, 1923.):

„Simtgadējai katedraļei šinī naktī nenāk miegs:
Guļ tur zārkā latvju Burtnieks, bezgalības ceļnieks.

Ne uz ko viņš savas acis cieti slēgtās nepagriez,
Sveču gaisma Viņa sejā baigus atspīdumus sveiž.

Pusnakti uo tempļa kaktiem pēkšņi kādi čuksti nāk:
Biskapi un kardinaļi, bruņinieki mosties sāk.

Dzīvi top šie akmins tēli, bailes lielas viņus māc,
„Ceļamies un ejam raudzīt, kas šis Gulētājs gan tāds?”

Seši gadu simti sakust, dzelžu troksnis atskan svešs,
Un ap zārku stājas zižļu, zobinu un šķēpu mežs.

Brūnām skanot kaļa rikus dūsmās krata tie, bet pirms
Viņi atjēdzas, no zārka augšā ceļas Burtnieks sirms.

„Radīja jūs pusnaktis — projam lai jūs pusnaktis atkal pūš!
Pieder man un manai tautai mūžīgākās dziesmas mūžs.”

Viņiem spars šos vārdus dzirdot asinīs un sirdīs siek,
Biskapi un bruņinieki atkal akmins tēli tiek.

Ne uz ko vairs Burtnieks acis cieti slēgtas nepagriez.
Sveču gaisma Viņa sejā baigus atspīdumus sveiž.

Apņem veco katedrāli atkal senais mūžu miegs,
Lai dus mierā latvju Burtnieks, bezgalības ceļinieks.

Bēru diena notika trešdien 14. martā plkst. 11 no rīta. Jau no agra rīta pie valdības un komunalēkām plīvo pūsmastā nolaistie karogi. Visas iestādes un veikali slēgti. Jau no pulksten 10 rītā Iekšlietu ielas, pa kuņģiem jānotiek sēru gājienam, ļaužu pārplūdinātas. Par kārtību gādā skolu audzēkņi (skaitā kādi 85,000), visjaunāko paaudzi neizņemot. Jaunatne nostājās cieši slēgtās rindās gar trotuara malām ielas abās pusēs, un kā dzīva ķēde rāda ceļu, kurp virzīsies bēru gājiens. Vēl agri pirms sēru dievkalpojuma sākuma Māras baznīca pārpildīta: tur Latvijas Saeimas locekļi, augstākie valsts vīri, biedrību un organizāciju un skolu pārstāvji. Pie vaļējā Kr. Barona zārka organizācijas un cienītāji noliek savus vaipagus, no kuņģiem daudzi no Latvijas līniet austām lentām. Baznīcā ielaiž tikai pret ieejas kartiņu, bet tomēr tā jau agri pirms sēru dievkalpojuma pārpildīta.

Bēru diena 14. marts pavasarīgi dzidra un saulaina. Starp pavadītājiem ļoti daudz redz latviešu inteligences. Kr. Barona zārks guļ kā ziedu un lauru vaiņagu kalnā. Vēl arvien nāk jauni vaiņagi klāt. Daudzas organizācijas nes baznīcā līdzī savus sēru plivurā tērptus karogus.

Sēru dievkalpojumu atklāj ar L. Bērziņa šim nolūkam sevišķi sacerētu skaistu koralī, kuŗa pirmās strofas skan :

„Tavu vārdu daudzīnot,
Sērās tērpjas tavi draugi,
Kas tu tautu audzīnot,
Pats ikdienas augstāks augi,
Augstāks, baltāks, apskaidrots,
Citu sauļu vaiņagots.“

Tad kancelē kāpj Ventspils mācītājs un līdzpiederīgs Grūnbergs un runā par apustuļa vārdiem: „Kad mēs dzīvojam, tad mēs dzīvojam tam Kungam, un kad mēs nomirstam, tad mēs nomirstam tam Kungam“ u. t. t. Runātājs raksturo nelaiķi kā cilvēku, kā centīgu, Dieva gara apdāvinātu darbinieku, seko viņa mūža gaitai bērniībā, skolā, Tērbatā, Pēterpilī, Maskavā un beidzot atkal Latvijā. Visur redzama Kr. Barona centība, viņa darba un tautas ideālā mīlestība. Runātājs runā vienkārši, noteikti, skaidri, viņa vārdam ar uzmanību seko tūkstošiem lielais klausītāju pulks, jo baznīca pilna līdz pēdējai vietiņai. No altara liturģisko dievkalpojumu tura profesors Maldons. Konzervatorijas, Melngaiļa, Reitera un Studentu koris puško dievkalpojumu ar vairākbalsīgu dziedāšanu. Vēl pēc garīgas dziesmas: „Pilnas rokas paceldams,“ — sākas baznīcā runas, kuŗas atklāj Latvijas Valsts Prezidents J. Čakste. Viņš runā par Krišjāni Baronu kā mūsu tautas nacionalās apziņas modinātāju, kā mūsu tautas gara mantu lielo krājēju, kuŗš ievada mūs pie citām kultūrelām tautām. Tāpēc šodien Latvijas tauta un valsts atvadās no sava lielā darbinieka. Viņa piemiņa mūžam dzīvos. Valsts Saeimas locekļu vārdā atvadišanās vārdus saka Saeimas viceprezidents Alberings, cildinādamis nelaiķa mūža darbu pie tautas tikumu stiprināšanas un dailes

sajūtas izkopšanas. Valdības vārdā runā Izglītības ministrs P. Gailītis, kurš pielīdzina nelaiķi sirmam latvju tautas krīvam, pēc kuŗa sēro visa latvju tauta. Viņš ir mūsu lepnums un ceļa rādītājs, viņa kopotās latvju dainas mums paliek kā neatņemams mantojums. Rīgas pilsētas vārdā no Krišjāņa Barona atvadas pilsētas galva A. Andersons. Krišjānis Barons ir pirmais no tiem, kas nesis pirmos akmeņus Latvijas valsts ēkai. Barons piedzīvojis to, ko kā jaunēklis pravietojis savā dzejā. Guldīsim mēs Baronu Rīgā, pie lavju sirds. Rīga dod svētu solījumu, kamēr vien viņa pastāvēs, glabāt un kopt nelaiķa kapu. Latvijas univerzitates vārdā no Krišjāņa Barona kā no univerzitates pirmā goda biedra atvadas rektors Felsbergs. Par lielo uzdevumu, ko Barontēvs ar latvju dainām atstājis mūsu valodniekiem, runā profesors Endzēlīns. Latvju rakstnieku un žurnalistu vārdā no nelaiķa atvadas rakstnieks un Latvijas Valsts Saeimas loceklis K. Skalbe. Krājot un kopojot latvju tautas gara mantas Krišjānis Barons kļuvis leģendārs, viņš palicis par mūsu Balto tēvu; viņš darbojies arī kā avižnieks un rakstnieks. Pār mūsu zemi gājuši pāri bargi, asiņaini laiki, bet Dievs sargājis Barontēvu, lai tas paliktu kā liecinieks brīvības un taisnības uzvarai. Viņa krātās dziesmas būs mums citās vairogš, ar kuŗu atsīstīsim pretinieka bultas. Mūžam Barons un viņa dziesmas dzīvos tautā. Vēl savās runās baznīcā Krišjāņa Barona piemiņu cildina profesors Vītols no Latvijas konzervatorijas puses, Skolotāju Savienības vārdā skolotājs Kūla, Skolotāju nacionālā centra vārdā A. Vičs, Univerzitates studentu padomes vārdā V. Jansons, Latv. Jaun. Sav. vārdā A. Laiviņš, Igaunijas parlamenta, literariskās un pretalkohola biedrības vārdā parlamenta loceklis Ernīts, Latv. Nac. kluba vārdā profesors Ozoliņš, Somu literatu biedrības „Helsinki“ un prof. Mikolas vārdā Somijas sūtnis Silvanders.

Tad runu teikšana top pārtraukta un pēc pulksten 1/22, zārku paņem uz kamiciešiem 6 studenti un viss lielais pavadītāju pulks (baznīcā vien saiet ap 8000 cilvēku) seko lēnā gaitā šķirstam, kur pie durvīm to sagaida kaŗa-

skolas kadetu, vidusskolu un studentu goda sardze, bet aiz tās atkal un atkal ļaužu drūzmas, bez tam daudzi skatītāji pulcējušies uz verandām un pie māju logiem tajā apkārtnē, kur notiek svinīgais bērū gājiens. No Doma klaja gājiens pa Jēkaba ielu virzās uz Valdemāra ielu. Skolnieki un skolnieces kaisa puķes uz ceļa, gājiena priekšgalā virzās studentu korporāciju priekšstāvji ar sērās tītiem karogiem un gaŗām vaiŗagu virknēm, kuŗus veda divi pajūgi. Zārkam seko tūvākie piederīgie, Valsts prezidents, Saeimas prezidents, Ministru kabineta prezidents, ministri, valsts vīri, rakstnieki, mākslinieki un t. t. Pa Kr. Valdemāra ielu gājiens virzās līdz Raiņa bulvarim, tad pa to uz Augstskolu, kur nelaiķim, godu dodami, nolokās sēru karogi, tālāk uz Kr. Barona ielu, tad pagriežas uz Merķeļa ielu, kur apstājas pie Rīgas Latviešu Biedrības. Te zārku ņagaida Rīgas Latviešu Biedrības runas vīri, koris nodzied dziesmu un priekšnieks Krastkalns sauc aizgājējam pakaļ ņķiršanās vārdus no R. L. Biedrības puses. Tālāk gājiens virzās, visu laiku spēlējot sēru muzikai, uz Brīvības bulvaru, tad pa Elizabetes ielu uz Kr. Valdemāra ielu, bet pa to uz kapsētu, kur gājiens nonāk ap pulkst. 5. p. pusdienas. Pie kapsētas vārtiem nelaiķi Barontēvu ņagaida vidusskolu skolēnu koris ar dziesmām: „Ai, vējipi, kam nolauzi“ un „Nakti, dziļā nebaltā,“ tad caur kaŗaskolas kadetu goda sardzi zārku aiznes uz izrakto kapa vietu, līdzās Kriŗjāņa Valdemāra un Friŗa Brīvzemnieka kapam. Bēru ceremoniju pie kapa izdara mācītājs Zanders, bet studentu koris dzied sēru dziesmas. Pie aizbēŗta kapa, kuŗu drīz vien sedz vaiŗagi un puķes, pirmais atvadiŗšanās vārdus saka prāvests Bormans, tālāk runā Latvijas Aizsardzības Biedrības vārdā pulkvedis Kalniŗš, Sievieŗu Nacionalās Līgas vārdā — rakstniece Anna ņeniŗ, („Latvju tautas dziesmās izpauŗas sievietes dvēsele — latvieŗu ņieviete neaizmirsīs Barontēvu“), Liepājas pilsētas galva, priekŗstāvji no Liepājas apr. skolu valdes, Rīgas Grāmatrūpnieku un izdevēju biedrības, Izglūības Biedrības — P. Blaus, Mākslas Veicināŗanas Biedrības — Atis ņeniŗš, Latvijas Kulturas

Veicināšanas Biedrības un viņas skolu pārstāvis („Krišjānis Barons latviešu tautas kulturas cēlākais attēls; viņa gars dzīvos latviešu nacionalā kultūrā“), no Vidusskolu Skolotāju Biedrības — L. Adamovičs, no Mākslas akadēmijas — prof. Tilbergs, no Zemnieksavienības — K. Ulmanis, no Nacionalā Teatra un sociāldemokrātu partijas J. Rainis, no Rakstnieku un Žurnālistu Biedrības — P. Rozīts un K. Skalbe, Cēsaines vidusskolas vārdā — A. Sauliets, Sarkanā Krusta vārdā — Dr. Jankovskis, „Daiļes Teatrs,“ Valtera un Rapas akc. sab. vārdā — J. Rapa, „Ziemeļblāzmas“ vārdā — Marta Rink jkdze, laikraksta „Latviš“ un Bezpartejiskā Centra vārdā — A. Bergs, privātskolu vārdā — J. Akmens, Polijas sūtnis, Dzelzsceļu virsvalde, Rīgas Sociāldemokrātiskā strādniecība, „Jau-nāko Ziņu“ redakcija, daudzas cittautiešu skolas, „Jonatana“ biedrība, daudzas ārpusrīgas vidusskolas, u. t. t. u. t. t. Visu iestāžu un organizāciju priekšstāvju skaits, kas runā, sniedzas ap 80, daudzi noliek vaiņagus uz kapa, daudzi min par ziedojumiem, ko organizācijas vaiņaga vietā, novēlējušas Barona fondam. Pienākušas arī daudzas apsveikuma un līdzjūtības telegramas. Vaiņagu ir tik daudz, ka kopa tos nevar saņemt, un daudzus vaiņagus izkar kapam apkārt kokos. Jau pavasara vakara krēsla laižas pār kapsētu, kad beidzas sēru svinības, un mācītājs Grinbergs, pateikdamies piederīgo vārdā par nelaiķim parādīto lielo tautas sirsnību un godinājumiem, atvadās no kapa.

Tiešām, taks uz Krišjāņa Barona kapu nekad zālēm neaizaugs, jo te būs spēka avots, kur visa tauta nāks gaišās un nebaltās dienās spēkus smelties un pateicībā upurēt tautas lielajam garam!

III. Krišjāņa Barona personības raksturojums.

Krišjānis Barons ir redzams monuments mūsu kultūrvēsturē, kas augsti paceļas no sava laika un tāli savam laikam pāri. Tā ir personība, kuŗas ēnā veldzēsies latviešu tautas paaudžu paaudzes, smeldamās sev garīgus spēkus tautas darbam un ticību viņas nākotnei.

Krišjānis Barons stāv kā monuments mūsu kultūrvēsturē: 1) ar savu personību, 2) ar savu darbu. Krišjāņa Barona personības nozīme nav mūsu tautas vēsturē mazsvarīgāka nekā viņa darbs.

Krišjānis Barons dzimis vēl kļaušu laikos kā muižas vagara dēls, pazaudējis agrā bērnībā tēvu, bet izcīnījis un ieguvis dzīvē tādu stāvokli, kādu tautā sasniedz tik Dieva izredzētie. Kur ir atmiņējums šīs brīnīšķīgās personības tapšanai? No kādiem dziļumiem viņa būtības iekšienē izverd tas „kalna strauts,“ kas pārvārēja savā ceļā visus ārkārtējos vēstures un sociālus kavēkļus, tagad kļuvis par bagātu svētību nesošu upi, kuŗas apkārtņē viss „zeļ, zaļo, kuplo, zied“?

Barona jaunības dienu biogrāfs Lapiņš („Ritums,“ 3., 1923.) pastāsta šādu sīkumu no Krišjāņa Barona zēna dienām. Viņš gājis Ventspili kādā privātskolā. Tur gājuši kungu bērni, glikti ģērbusies, apaļi, paēduši. Starp tiem latviešu zemnieku dēlēns, atraitnes lolojums, diezgan liels retos. Bet ar sava gara apdāvinātību, ar savu uzvešanas viņš tālu stāv priekšā kundziņiem. Respektāms Barona īpašības, skolotājs Baronu izredz par kļases uzraugu. Tas protams uzpūtīgajiem tēva dēliņiem nevar patikt. Jādomā, tie savu nepatīksanu neslēpa, bet izrādīja to skaļi un darbos. „Bet,“ saka Lapiņš, „Barons nerakstīja palaidņus uz tāfeles un nesūdžēja skolotājam, bet tika pats galā paša spēkiem un citiem palīdzību neprasot.“

Te ir dziļi Krišjāpa Barona lielās personības vispirmā ievērojamākā pazīme — viņa patstāvība. Tie ir tie laicīgie ērgļa spārni, kas visu mūžu viņu nes pāri dzīves klintīm, grāvām, staigājumiem. Ne pie viena sava darba Krišjānis Barons nav apstājies, prasīdams: Kas nu būs? Dodiet man palīgus! Dodiet man līdzekļus! Dodiet man iespēju strādāt! Krišjānis Barons pats dod sev iespēju strādāt savu mūža darbu, pats ir savs palīgs, pats gādā par saviem līdzekļiem. Kad viņš ir Ventspils apriņķa skola, viņš pa dienu mācās skolā, vakaros auklē sava panzijas tēva Kūlberga bērņus, tā pelnīdams sev uzturu un mitekli. Atkal Krišjānis Barons zin, kā paša spēkiem tikt uz priekšu. Cik dažs labs viņa vietā te būtu jau saļimis pie šiem pirmiem dzīves soļiem.

Bet reizē ar Krišjāpa Barona patstāvību attīstas viņa cenšanās. Tā bij no vecākiem mantotā dievības dzirkstele. Kur viņa ceļas, kur viņa sauc — tas mirstīgam prātam mūžīgi paliks noslēpums. Tas ir taš vērtīgākais elements individuā. „Ši atziņa,” kā vācu filozofs Miller-Freienfelss saka, „atveļ pasauli, kuŗa nav priekš zemes žurkā, kas bīstās okeana un viņa bezgalīgās bangas, bet ta ir viļinoša, reibinoša katram, kam ir ilgas pēc bezgalības.” Un šādas vairāk vaj mazāk neskaidri, apzinātas ilgas jau Krišjānis Barons kā zēns nes savās krūtīs. Viņš pabeidz apriņķa skolu: tas ir augsts izglītības grāds tā laika klaušu zemniekiem. Cik daudzi, to sasnieguši, nemetās mierā, darbojās kā pagasta skolotāji, tiesu skrīveri, muižas pārvaldnieki. Karjera samērā labu labā! Bet Krišjānim Baronam nav ar to gana. Viņa gara kuģis vilina to okeana bezgalīgās tālēs. Kur? Vai gadus piecpadsmit, sešpadsmit vecais lauku zēns to varēja apzināties? „Viņš,” kā saka tas pats filozofs „mīlēs piedzīvojumu un darbu, viņam būs dūša tam būt, kas iekš viņa dzīvo un to panākt, ko viņš iekš sevis kā lielu sajūt.” Pašam Baronam līdzekļu nav, liekas, visiem ceļiem uz tālāku izglītību slitas priekšā. Pamostas atkal Barona patstāvība. Viņš pats tiks galā, kā jau dažkārt savā jaunā mūžā.

Dundagas barons Osten-Sakens, Barona tuvākais

maizes tēvs, bij atteicies laist Baronu tālāk skolā, ar kādu priekšlikumu pie viņa griezās ģenerālgubernators Suvo-
rovs, tas pats, kas laimīgā vēstures stundā aizvadīja otru
mūsu lielo censoni Krišjāni Valdemāru uz Liepājas ģim-
naziju. Barons neesot viņu pagasta loceklis, — tā Osten-
Sakens bij atbildējis. Atlikās griezties pie Īles barona
Hernera, jo Barons bij Īles pagasta loceklis. Vai tas par
šādu priekšlikumu sajūsmināsies, varēja šaubīties. Ne-
varēja taču prasīt no barona, lai viņš laiž savus pagasta
ļaudis ģimnazijā, kad tūkstoši palika bez jebkādas izglītības.

Krišjānis Barons tiks pats ar sevi galā. Gara uguns
kuņas viņā gaisām liesmām. Kad nu šis lielais zēns grie-
stos pie barona Hernera jaunās līgavas, ja tā aizliktu par
viņu vārdu pie sava līgavaīņa? Vai te vārdiem varēs ko
izteikt? Ar motīviem aprādīt? Vai pats jaunais censonis
to domā? Ja viņš ko domā, tad tas arī ir mazsvarīgākais.
Svarīgākais ir psiholoģiskais moments, bet tas ir ārpus
viņa apziņas. Caur virtuves durvīm zēns, drebošu sirdi,
ietiek kungu mājā, kur blakus istabās šķind glāzes, atskan
„hoch,“ jautri smieklī un gaviles. Pēc ilgākas gaidīšanas
zēns pietiek pie sava lūdzamā priekšmeta. Tas ir mirkli,
minūtes. Bet Krišjāņa Barona dzīvi tas izšķir uz visu mūžu.

Tā Krišjānis Barons tiek Jelgavas ģimnazijā (1852.)
tepat septiņpadsmit gadus vecs. Herners tura līgavai doto
solījumu — viņš tiešām Baronu skolo Jelgavas ģimnazijā
— veselu gadu! Par termiņu jau neviens pats nav ru-
nājis! Otrā gadā (1853.) pirmā pusgada skolas naudu
samet Barona radi. Bet nu atkal Barona dzīves kuģis
sēkli. Ko nu tālāk? Krišjāņa Barona norūditā patstā-
vība arī šoreiz atrod izeju.

Zēns griezās dēļ stundām pie sava tuvākā aizbildņa
skolā — sava klases audzinātāja Paukera. Bet tas uz-
ņēma lietu citādāki. Pabalsta vietā viņš sarāja zēnu. Tie
jau bij muižnieku dēli, ar kuņiem Paukeram bij darīšanas
un kuņiem nekad netrūka līdzekļu. Te bij iemaldījies
kāds no bauriem bez līdzekļiem. Paukers sarāja Baronu,
kāpēc bez līdzekļiem nāk skolā. Un atkal gaiši uzliesmo

Barona patstāvība. Aizkaitināts jauneklis atbild, ka viņš nelūdz pabalstu, bet darbu, lai varētu maizi nopelnīt. Ar skolas inspektora palīdzību apdāvinātais jauneklis tiek pie stundām. Tā pateicoties savai patstāvībai un izturībai, Krišjānis Barons beidz Jelgavas ģimnaziju.

Krišjānis Barons ir kā koks, kas savā jaunībā ātri aug. Tā ātri aug un attīstas Krišjāņa Barona raksturs. Parādās pie Krišjāņa Barona patstāvības vēl kāda ievērojama rakstura pazīme — stipra griba. Stipra griba nevar brīnumus darīt, bet ka viņa ļoti daudz var darīt, to redzam no Barona personības.

Meklēdams pēc stundām, Krišjānis Barons tiek ierauts aristokrātu ģimenēs. Kādu vasaru viņš pavada kā mājskolotājs poļu muižnieka Kučalkovska muižā Lietuvā. Te neaptēstais lauku zēns mācās smalkas manieres. Viņam tepat ir savs jājamais zirgs. Viņš tiek apkalpots kā lielkundzēns. Vai šī ētībā dažs labs nav pagriezis savai tautai muguru? Vai arī nogrimis mikstčaulībā un gara kūrībā? Barona patstāvība to glāb no šī likteņa. Viņam jātop par to, uz ko skubina viņa iekšējā bals un vada neatlaidīgā griba. 1855. gada vasarā Krišjānis Barons spīdoši beidz Jelgavas ģimnaziju, uzrakstīdams savus abiturijas darbus trijās valodās — latiniski, grieķiski un krieviski, par vācu valodu nemaz nerunājot, kuŗa bij mācības valoda. Barona patstāvība — es esmu tas, kas es esmu — pasargā viņu no pārvācošanās. Jau ģimnazijā viņš interesējas par latviešu tautas vēsturi, lasīdams par to rakstus vācu valodā. Saklausījis, ka vecākā klasē mācās vēl kāds latviešu jauneklis Juris Allunans, Krišjānis Barons to uzmeklē mājās, gribēdams tuvāk iepazīties. Bet kad viņš ieiet pie tā istabā, kur tas dzīvo vēl ar kādu biedri, gaiss ir tik zils piepipots, ka tajā tikko var pazīt ģimnazistu. Pie tam abi jaunekļi stipri atturīgi. Iepazīšanās neved ne pie kāda mērķa.

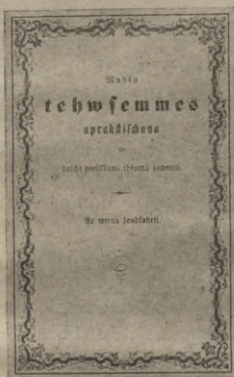
Patstāvība, vienota ar stipru gribu, palīdz Krišjānim Baronam tālākā dzīves ceļā. 1856. gadā Barons iestājas jau Tērbatas augstskolā. Viņš tic saviem spēkiem, ka arī šē viņš izsitīsies cauri.

Kādus jaunus elementus, pie jau esošiem Tērbatā vēl iegūst Krišjāņa Barona personība? Zinām, ka viņš studē te matematiku, laša latviešu vēstures rakstus, raksta par dabas zinātnēm „Mājas Viesi,“ satiekas arī ar Krišjāni Valdemāru, ir darbīgs loceklis tā „latviešu studentu vakaros.“ Un tad vēl kāda raksturīga malas atzīme. Kad Krišjānis Valdemārs beidz 1858. gadā Tērbatas augstskolu, Krišjānis Barons raksta tam albumā jūsmīgus pantipus no sava vēsturiskā dzejoļa: „Upe — un cilvēka dzīve“ („Kalna strauts“).

Kas jauns tā tad ir noticis ar Krišjāņa Barona personību — tā ieguvusi jaunas pazīmes, tā attīstījusi kādas jaunas, līdz šim snaudošas īpašības. Tās ir: jūsma un fantāzija. Stingrais gribas un prāta jauneklis (jau to redzam no augstskolas studiju priekšmetu izvēles) kautkādā kārtā kļuvis par dzejnieku. Kā tad tas nācies? Vai to par tādu padarījuši Valdemāra „latviešu studentu vakari?“ Pats Krišjānis Barons atzīstas par šiem vakariem: Ka šinīs sapulcēs maz, vai pavisam nemaz neesot lasīta un apspriesta dzeja, kamēr galvenā vērība piegriezta sadzīvei un zinātnei. „Kopīgi tika apspriesti visi dienas jautājumi, gan labi, gan ļauni, tad kāds no mums, kam tas iznāca parocīgāki, ņēmās par šiem jautājumiem rakstīt.“ Šie vakari bij jau veselu apvērsumu pastrādājuši Juri Allunanā: no akadēmiskā valodnieka viņš top par atsaucīgu dienas jautājumu žurnālistu. Iekš kam tad pastāvēja tas spēcīgais raugs, kas galīgi saraudzēja jauno mīklu?

Tā bij nacionalā ideja, un Krišjānis Valdemārs viņas varenais iedvesējs un mags. Tā ir apbrīnojama morāliska autoritāte, ko Krišjānis Valdemārs visu mūžu bauda savā apkārtņē. Valdemārs katram palīdz atrast viņa dzīves mērķi, bet visiem šiem mērķiem ir viens svēts evaņģelijums: „Jūs, kam Dievs līdzējis pie gaismas tikt un tās gudrības saules spīdumu baudīt, sniedziet jēl saviem brāļiem tumsībā roku un velciet tos gaismā.“ Un tāpat kā Juris Allunans, tāpat Krišjānis Barons drīz bij jēl svētā evaņģelijuma uzticīgi apustuļi jaunā idejā un palika tai negrozami visu mūžu.

Bet Krišjāņa Valdemāra maga spēks nebij vien uz savu jauno mācekļu prātu, bet arī uz viņu sirdīm. Un tāpat kā Juris Allunans, svētas sajūsmas sagrābts, raksta savai tautai: „Tiešām, tā valoda, kuŗā mēs, bērni būdami, papriekš runājām un papriekš savu prātu uz Dievu cilājām, ikkatram arvien būs svēta,“ — tāpat Krišjānis Barons savā studenta gados sarakstītā grāmatiņā „Mūsu tēvzemes aprakstišana“ (1859.) raksta: „Taču ir isti gods

Kr. Barona grāmatiņas: „Mūsu tēvzemes aprakstišana“ vāka lapa.

tam, kas par augstu jo augstu kungu palicis un, arī citas valodas runādams, neliedzas nemaz skaidri izteikt, ka ir un paliek latvietis, ka no visas sirds mīlē latviešu tautu un valodu, rūpēdamies par viņu labklāšanos, kur un kā to iespēj.“ Krišjāņa Barona personība atrada savu augstāko piepildījumu iekš tam: „ka no visas sirds mīlē latviešu tautu.“ Šis skaidras tautas mīlestības ugunis iedegusies, Krišjāņa Barona personība visu mūžu deģa gaišās liesmās un šī mīlestības uguns apzieģelēja visu turpmāko virzienu Krišjāņa Barona darbībai un centieniem.

Krišjānis Barons vairs nepabeidz studijas. Vai tikai līdzekļu trūkums to kavēja, — kā apgalvo viņa biografi. Ja līdzekļus zināja sagādāt ģimnazists, tad tādus tos galu

galā būtu sagādājis arī ceturtais kursa students. Bet Valdemārs aizgāja uz Pēterpili. Viņa iedegtais uguns mācekļu sirdīs neizdzisa. Mēs redzam — drīz tam seko Juris Allunans (1860.) un pēc nepilna gada arī Barons. Droši vien viņš vairāk vai mazāk netieši zināja par Valdemāra plāniem Pēterpili, par viņa nodomiem tautas modināšanā, par jauna laikraksta izdošanu. Tā nebūs tikai nejaušība vien, kā to Barona biografi stāsta, ka „ap Pēterburgas Avīžu izdošanas laiku Pēterpili ieradās arī Barons.“ Šis nejaušības īstais cēlonis gan būs tas, ka arī Krišjānis Barons savā jaunības cerībā dega nenomācamā gribā — strādāt savas tautas labā, un tādu iespēju redzēja sabiedrībā ar savu garīgo vadoni Krišjāni Valdemāru.

Pieci Pēterpili pavadītie mūža gadi (1862.—1866. incl.) ir Krišjāņa Barona vīra rakstura norūdišanas laiks. Viss viņa darbs pie „Pēterburgas Avīzēm“ ir gavīļu dziesma augstākai tautas mīlestībai. Modinātāju sauciens no kalna ielejā atradis tūkstoškārtīgu atbalsu. Nu ir jāmāca, jāskaidro, jāiejūsmina, jārada ticība, jākāvē laiks, jāsmidina. Tāda daudzpusīga ir Krišjāņa Barona avīznieka darbība: viņš raksta ievadus, sastāda ziņojumus, raksta stāstus, dzejo dzejoļus, taīsa jokus, lasa korekturas, jā, pat izsūta avīzi! Tā var tikai tad kādā lietā strādāt, ja tai atdevis savu dvēseli. Krišjānis Barons atdevis savu dvēseli savam darbam tamdēļ, ka viņš apzinas ar to kalpojot savai tautai. Par materialo pusi nerunāsim. Ja Krišjānis Barons to būtu meklējis, kā studējis cilvēks viņš viegli būtu atradis kādu vietu, kur ienesīgāki pārdot savus darba spēkus. Bet apskaidrots pats savā idejā, Krišjānis Barons demokrātiskā avīznieka darbībā atrod augstāko gandarījumu arī savai personai.

1867. gadā Krišjānis Barons aiziet uz Maskavu. „Bet arī šē policija Baronu vēl uzraudzija,“ pastāsta savās atmiņās A. Bandrevics. Bet policija jau nevar Baronu sabaidīt. Varbūt citu tas sarūtkinātu, kas kā kroņa ierednis taisītu karjeru. Krišjānis Barons savu mūžu nav dzīnieis karjerai pakaļ. Kā personīgu atbalstu viņš atradis savu mūža biedreni (Dārtu Rudzīt), ko tas apprec jau Pēter-

pili. Viņš meklē tādu darba lauku, kas, nodrošinot ek-sistenci, tam garantētu iespējamu personīgu neatkarību. To viņš atrod inteligentā Stankeviču ģimenē. Kādus divdesmit piecus gadus viņš darbojas tajā kā mājskolotājs. Pa vasaru viņš dzīvo uz laukiem, pa ziemu Maskavā — tā viņš atrod iespēju joprojām piedalīties Maskavas latviešu vakaros. — Kādu stāvokli šie Krišjānis Barons ieņem, liecina Bandreviča atmiņas: „Ja bij jāapspiež kāds svarīgs jautājums, tad tas notika gandrīz vienīgi Kr. Valdemāra dzīvokli, Krišjāni Baronu vienmēr pieaicinot.“ („Latv. Vēstn.“ lit. piel. 7., 1923.)

Viens no tiem lieliem latviešu kulturas jautājumiem, kas te savijpo maskaviešiem prātus, ir tautas gara mantu krāšana. Eiropas tautas atgriežas pie sava dzīvības avota — naciona-lisma. Uz Krišjāņa Valdemāra priekšlikumu, tautas dziesmu kārtošanas darbu uzņemas, apmērām no 1880. gada, Krišjānis Barons. Te parādās jaunas rakstura izcilus pazīmes Krišjāņa Barona personībā.

Tā ir Krišjāņa Barona neatlaidība. Reižu reizēm tā paspīd jau agrāk un Pēterpilī. Kad Valdemārs, vajāts no pretiniekiem, sarūktināts no nemitīgās izskaidrošanās ar žandarmeriju, grib slēgt „Pēterburgas Avīzes,“ Kriš-jānis Barons ir tas, kas pastāv uz avīzes tālāku izdošanu un cīņas turpināšanu. Tagad Krišjāņa Barona neatlaidība parādās tik lielā mērā, ka apgaismo mums Barona per-sonību no jaunas puses.

Dzīvē nāk un iet katru dienu savi jauni uzdevumi un vajadzības arī kulturas prasībām. Nav vēl viens darbs padarīts, jau citi gaida darītājus. Tas noved pie skubas, pie steigas, pie pavisības. Kas pretējs redzams pie Kriš-jāņa Barona. Gadu desmitus viņš darbojas pie tautas dziesmu kārtošanas, tad, iekārtojoties ģimenes apstākļiem, 1893. gadā pārnāk Rīgā. Te viņu sagaida jauni uzde-vumi, bet Krišjānis Barons ir kaņavīrs savā vietā.

Nāk jauni gadījumi, kuji raksturo, kāda liela perso-nība slēpusies latviešu tautai aiz akadēmiskā tautas dziesmu kārtotāja. Cilvēks nepanāk ar to vien, ka viņš enerģisks, ka viņš grib ko sasniegt, ka viņš izturīgs savā darbā.

Cilvēkam vajaga mācēt kādas lielas idejas dēļ no daudz kā arī dzīvē atsacīties. Un to pierāda Krišjānis Barons.

Krišjānim Baronam vēl Maskavā uzturoties, astoņdesmitiem gadiem izejot, piedāvā redaktora vietu pie kāda jaundibinama latviešu dienas laikraksta Rīgā. Kr. Barona vārdam ir labākā skapa latviešu sabiedrībā. Priekšlikums ir viļinošs priekš jebkuŗa cita. Krišjānis Barons paliek uzticīgs savam reiz uzņemtam darbam. Tāpat tas ir Rīgā.

Bez visām tām Ipašībām, ko Krišjānis Barons parādīja savā tautas dziesmu kārtotāja darbā, kā zināšanām, uzcērtības, neatlaidības, taču vēl bij kāds, ko tas glabāja no neaizmirstamiem studiju gadiem Tērbatā. Tā bij — ticība savai tautai. Bez šīs ticības visam lielajam milzu darbam vajadzēja sagrūt.

Par Latvijas valsti nemaz nerunājot, deviņdesmitos gados nebij ne latviešu komunālistāžu, ne tādu lielu latviešu privatu, vai zinātnisku organizāciju, vai uzņēmumu, kas spētu vai gribētu nest lielus upurus tautas dziesmu izdošanai, nedomājot nemaz par honorāru redaktoram. Atsaucīgais un gudrais patriots Vilis Olavs saorganizē no Rīgas Latviešu Biedrības Zinību Komisijas puses „1000 rubļu lielu godalgu“ Kr. Baronam viņa 63. dzimšanas dienā (19. okt. v. st. 1898.) „par viņa lielajiem pūliņiem pie mūsu tautas dziesmu krāšanas un kārtošanas.“ Par vairāk kā desmit gadu pūliņiem tas bij vairāk zimpātisks žests, nekā atalgojums. Bet viss lielais darbs vēl stāvēja priekšā. Iznākušo „Latvju Dainu“ pirmo sējumu (1894.—1897.) tauta nepirka. Kas būs ar nākošiem? Vai tas viss nebūs vēltīgs darbs, izšķiests pie šīs pedantiskās tautas dziesmu sijāšanas un kārtošanas? Tā jautātu jebkuŗš cits, kam nebūtu bijis tās ticības krūtīs uz savu tautu un viņas nākotni, kas bij Krišjānim Baronam.

Ar ko tad Krišjānis Barons spēja savu atsacišanos panākt, kur ir avots viņa lielam garīgam spēkam? Lai atbildētu uz šo jautājumu, mums būs jāatgriezās atpakaļ pie Barona vecākiem, un arī nedabūsīm vēl pilnīgu atbildi. Kādu daļu izskaidrojuma šim jautājumam atradīsim Kriš-

jāpa Barona dzīves vienkāršībā un viņa pašdisciplīnā. Krišjānis Barons nekad nav dzinies pēc izlutinātas dzīves, pēc greznām, izšķērdīgām ērtībām, kas tagadnes cilvēku dažkārt padara par kurtu, kas neatlaidīgi skrien naudas velnam pakal, aizmirzdam savu dvēseli un savu tautu. Pārņācis Rīgā, Krišjānis Barons dzīvo pāris istabiņās, ne lepnāki kā vienkāršs strādnieks, un pārejot „Burtnieku mājā“ Milgrāvi, arī no greznības nebij ne runas. A. Laiviņš („Latv. Vēstn.“ 54., 1923.) savās atmiņās uzzīmē šo lielo vienkāršību: „Un cik vienkāršos apstākļos darīts šis lielais darbs (dainu kārtošana). Nav liela, plaša kabineta ar nebeidzamiem grāmatu plauktiem, apkrauta rakstāmgalda, kādu mēs iedomājamies lielam zinātni vi-ram. Nekā no visa tā. Maza, vienkārša istabiņa ar visnepieciešamākām istablietām (vienīgais geznums bijis šū-pulkkrēsls), divi nelieli rakstāmgaldi, viens no tiem paša Barontēva roku darbs, ne sevišķi pilns grāmatu skapis un nelielais brūnais dainu skapis, kuŗa neskaitāmos at-vilktpu iedalījumos sakārtoti dainu oriģināli. Šis skapis ir istabas svētums un latvju tautas lepnums. Istabas ie-kārtu nobeidz vienkārša dzelzs gulta. Pie sienām, gleznu vietā, galdnieka darba piederumi. Neviens nezinātājs nevarētu sacīt, ka šis stoicišķi vinkāršās istabiņas apdzī-votājs ir viens no mūsu tautas lielākiem gariem.“

Šo vienkāršo dzīves iekārtu raksturo arī Jaunsud-rabiņa atmiņas.

Tā visu gaŗu mūžu, sākot no zēna dienām un bei-dzot ar vecumu, ir izaugusi šī lielā, monumentalā perso-nība. Patstāvīga no iesākuma līdz galam. Bet varbūt vecuma nespēkā, kad gribaš spējas atslābst — nē! Visai zīmīgas šini ziņā A. Laiviņa atmiņas par Krišjāņa Barona vecuma dienām: „Nevienu neapgrūtināt kautkā (pat si-kumos), neprasiť palīgu, bet gan pašam visu spēt, tas bij Barona augstākais, nelaužamais tikums un arī likums, no kuŗa neatkāpās līdz pat pēdējam dzīves brīdim.“ Tikpat liela līdz mūža galam ir Krišjāņa Barona garīgā neatka-riba. Kad Latvijā valda lielinieku valdība ar dūci un dūri, visspēcīgie varas vīri uzaicina Baronu sastādīt tautas

dziesmas par strādniekiem. „Kr. Barons no uzaicinājuma atteicas,“ liecina A. Bandrevičs.

Krišjānis Barons ir liels dzejnieks — varbūt viens no lielākiem, kādi mums jebkad bijuši vai būs. Ka viņš liels dzejnieks bijis, to pierāda ne tikai viņa paša nedaudzie jaunības mēģinājumi, bet tas, ka Barons vispilnīgāki, visgaišāki un visdziļāki uzņēmis un izjutis latviešu tautas dzejas jaukumus un atdevis šij dzejai nevien savu karjeru, ne pasaules godu, ne mantu un turību, bet to visdārgāko, kas mums ir, — savu mūžu. Un viņš to dara ne no viena neskubināts, ne aiz ārējiem aprēķiniem, pat vēl neparedzēdams, vai viņa darbs sasniegs latviešu tautu, bet tamdēļ, ka viņš iekšēji jūt — viņš citādi nevar, un tautas dzejas skaistums viņam atlīdzina visu to, ko viņš atstāj trokšņainā pasaulē, nododamies vienīgi savam lielajam darbam.

Bet Krišjānis Barons ir arī — lielas gribas cilvēks. Nepietiek, ka mēs dzīvē atzīstam ko skaistu, daiļu, labu, bet šim skaistam un labam sevi pilnīgi atdoties, visus savus spēkus un spējas virzīt šinī vienā virzienā, atsācīties no daudzām dzīves ērtībām, izpriecām un baudām šim pašam vienam mērķim, vienam mūža uzdevumam par labu, to spēj tikai liela, spēcīga, disciplinēta griba, kāda reti ir mirstīgiem, bet vēl retāk — apdāvinātiem vīriem. Sava lielā mērķa labad Krišjānis Barons nevien saudzē savus garīgos spēkus, bet arī fiziskos — viņš nedzer, viņš nesmēķē, viņš ved tikpat regulāru dzīvi, kā savā laikā filozofs Kants. Viņa disciplinētā griba to pasargā no pārmērībām, iekšējas saskaldīšanās, pakļaušanas daudziem mērķiem. Ar pedantisku uzmanību un dzelzs izturību viņš glabā savu personīgo neatkarību. Tamdēļ viņš arvien dzīvo savrūp un šī instinktīvmākslinieciskā neatkarības sajūta ne labprāt tam atļauj pārnākt dzīvot pie dēla, kad viņa mājas māte sen jau mirusi, un nav arī citu roku, kas gādātu par mājas saimniecību.

Lai pie visiem šiem lielās personības raksturojumiem atzīmējam vēl vienu vilcienu: viņa smalkjūtību. Kr. Barons nekad nejubilēja un nekur nepublicēja, dzīvs esot,

savu pašbiografiju. Tikai pēc viņa nāves mēs uzzinājām ievērojamus sikumus no viņa zēna un jaunākļa gadiem. Nekur viņš nav prasījis ārēja goda un cildināšanas.

Otrs faktors, kas Krīšjāni Baronu dara monumentālu mūsu kultūras vēsturē, ir viņa darbs.

Vispirms tas ir apgarots darbs, kas pašu darītāju paceļ pāri viņa laikam un viņa darbam piešķir nekdienišķu, vēsturisku nozīmi. Tāds ir Krīšjāņa Barona darbs pie „Pēterburgas avīzēm.“ Mums ir bijuši daudz laikrakstu un avīžnieku, bet nav otra tāda laikraksta, kam būtu tik liela kultūrvēsturiska nozīme kā „Pēterburgas avīzēm,“ un maz mums ir tādu avīžnieku, kuŗu darbs tik redzamas pēdas pametis mūsu tautā kā Krīšjāņa Barona. Tas, ko Krīšjānis Barons rakstījis populārzinātņu laukā, sen pārspēts no jaunākā laika zinātniekiem, bet vaj tie tautai atvēruši jaunāku un plašāku pasauli, nekā savā laikā Barons, tas vēl jautājums. Barona radītie zātīriskie tīpi (Brencis un Žvingulis) dzīvo vēl tagad mūsu tautā.

Bet Krīšjānis Barons ir arī darba milzenis. Jaunsudrabīņš savā pazīstamā karikatūrā par Baronu rāda, ka Barona darbs izaudzis par kalnu, kuŗa priekšā pats darītājs jau palicis mazs. Tiešām, no mūsu atsevišķo tautas dziesmu kamoliem Krīšjānis Barons satinis lielu, gan tautu gara vēsturē aprīņojamu dainu kalnu. Viņš strādā, tepat dienu dienā, pie šī darba trīsdesmit piecus gadus (apm. no 1880.—1915.). Tas nav lemts ikkatram. Jau pirmais dziesmu reģistris vien uzrāda vairāk kā 400 krājēju jeb dziesmu avotu. Tas nozīmē, ka viena dziesmiņa kārtotājam var nākt pārbaudama vairāk kā 400 reizes. Šāda tik pedantiski sika darba milzu nozīmi tik īsti sapratis zinātnieks, izlietodams „Latvju dainas“ saviem pētījumiem.

„Visā pilnīgumā apsvērt šī darba (t. „Latvju dainu“) nozīmi“, — raksta J. Velme („Brīvā Zeme“, 55, 1923.) „tagad vēl nemaz nav iespējams. Tai darbā ir jāiedziļinājas, jāiestrādājas, tā sakot, jāiejūtas. Šis darbs aptver

visu latviešu tautas dzīvi. Kas grib saprast latviešu tautas dvēseli, tam pilnīgi jāiedzīvojas šai „Latvju dainu” izdevumā. Te atrod darbu zinātnieki, netikvien filologi, bet arī citi zinātnu kopēji. Bet sevišķi šai izdevumā jāmeklē mūsu dzejniekiem, māksliniekiem un muziķiem. Zinātnes var būt un ir internacionālas, bet īsta dzeja un māksla var būt tikai tautiskas. Tikai dzeja un māksla, kas dibinās uz tautiska pamata, var ienest cilvēces kultūrā ko īpatnēju. Dzeja un māksla ir tas milzis, kas savus spēkus smēlās tikai no zemes un bijis nespēcīgs, kad viņu no zemes atšķīra“.

Pēdīgi vēl — Krišjāņa Barona ģenialais kārtošanas princips, kā viņš tautas dziesmas apstrādā. Viņa priekšā ir milzīgs haoss, pāri par 200,000 tautas dziesmu, sakrātas dažādos apgabalos, uzrakstītas no vairāk simtu uzrakstītājiem, dažādās izlokšņu savādbās, dažādās ortografijās. Šis haoss padarams par noteiktu, pārskatamu, nedalamu vienību, kuŗu vairs nevar apšaubīt, kuŗa kā milzu būve turas cieši kopā, kuŗā var ienākt kā dzejnieks, tā zinātnieks, tā tautas senātnes mīļotājs, un atrast visu, kas tam vajadzīgs. Dziesmu kārtoņi līdz šim bij izlietojuši dažādas papēmienu, bet neviens no tiem nebija sasniedzis savu mērķi. Krišjānis Barons to pasaka tikpat īsos, cik ievērojamos vārdos: latviešu tautas dziesma nav šķīrāma no latviešu dzīves! Dziedāšana pavada tautu visu mūžu: ar dziesmām māte iezūž bērnu šūpulī, ar dziesmām, pēc nodzīvota mūža, cilvēku aizvada kapā. Tamdēļ latviešu tautas dziesma mums vedama kopā ar senlatviešu dzīvi“. Tā izaug Krišjāņa Barona tautas dziesmu kārtošanas princips: rādīt visu milzīgo tautas dziesmu eposu cilvēka mūža ritumā. No atsevišķām visas Latvijas malās izkaisītām četrindās sadrukātajām tautas dziesmām tā, pateicoties Krišjānim Baronam, dabūjam ko monumentālu, apbrīnojami veselu, viengabalīgu, nedalamu. Katra tautas dziesma tagad skan idejiskā sakarībā ar nākošo, katra itkā dabū nozīmi un saturu, ierindota dzīves piederīgā vietā un laikā.

Tā Krišjāņa Barona darbs un personība saauguši kopā: viens bez otra tie neiespējami, nešķījami. Tikai tāda ievērojama personība varēja veikt tādu milza darbu, radot tā vienu no redzamākiem monumentiem latviešu tautas kulturas vēsturē.

Bet ja Krišjānis Barons ir savu mūžu tikdaudz devis kā neviens no mums latviešu tautai, tad tikpat daudz viņš devis ar savu miršanu. Tā nebij bērū diena, ko mēs 14. martā 1923. piedzīvojām Rīgā, ar neskaitamiem pavaldītāju pulkiem, ar pāris piekrautiem vaļpaģu ratiem, ar sēru karogiem, ar sēru dziesmām, ar mūsu spirgto skolas jaunatni, kas kā nepārtraukta ziedu vija vijās katrā pusē tam gaļajam ceļam, pa kuŗu aizvedām dusēt pēc karstās darba dienas mūsu mīļo Barona tēvu... Tā nebij bērū diena, tā bij svēta tautas svētku diena, kad kāds tautas praviētis, kas mūžu kalpojis tautai, atgriezās pie sentēviem. Pie Krišjāņa Barona kapa mēs šini ķildu, savstarpējās plēšanās un nenovīdības laikmetā sadevamies rokas kopā, apliecinādami: mums visiem ir kas kopējs. Un ja no vienas puses to sacīja vīri no labās puses partijām, tad ar gandarījumu no mūsu lielā dzejnieka Raiņa mutes dzirdējām, ka arī sociāldemokrātu partija godbijībā atvadās no Krišjāņa Barona kapa. Kas tad ir tas kopējais, kas mūsu stridīgo, ķildīgo, pārgudro tautu sveda pie Barona kapa, pie viņa mirstīgām atliekām: godbijība pret mūsu tautas kulturu, kopēja mīlestība uz šo savas tautas īpatnējo kulturu, kuŗa tik gaiši izstaro no Krišjāņa Barona personības, no viņa mūža darba. Caur Krišjāņa Barona personu mēs esam atraduši kopējus pamatus mūsu kultūras darbam, mūsu tagadnes centieniem, mūsu nākotnes sapņiem, neraugoties uz partiju dažādību, uz uzskatu pretešķībām, uz tiem dažādiem praktiskiem papēmieniem, kā katra partija, vai virziens cenšas tikt pie mērķa. Kā Krišjānis Barons ar visu sava mūža darbu kalpojis latviešu tautai, tāpat viņš to mirdams caur savu nāvi svēūjis.

Kr. Barona darbu vaiņago viņa paša vārdi :

„Man klīns akmeni nešķeļat,
Man pieminēkli neceļat :
No Latvju dainām tas jau celts,
Un nerūsēs šis tautas zelts.“

Lai svēta šī lielā vīra piemiņa latviešu tautai !

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308092204

1020

